

SLOBOMIR P UNIVERZITET

PRAVNI FAKULTET

ODJELJENJE DOBOJ

DIPLOMSKI RAD

Građansko procesno pravo

- TUŽBA -

Student:

Sandra Ćorić

Mentor:

Prof. dr Dušica Palačković

Doboj, jul 2009.

Uvod

Tema ovog diplomskog rada je tužba u građanskom procesnom pravu, a o značaju iste najbolje svjedoči izreka da bez tužbe nema parnice-nemo iudex sine actore.

Tužba je dakle poluga kojom se pokreće cjelokupan mehanizam pravne zaštite i ofanzivno sredstvo kojim tužilac kreće u borbu za ostvarenje svojih subjektivnih prava koja se nisu ostvarila spontano.

Tužba je parnična radnja kojom tužilac izaziva određenu procesnu djelatnost suda, a usmjerena je na dobijanje povoljne presude u parnici.

Povodom podnesene tužbe, parnični postupak prolazi kroz određene stadijume. Prvenstveno se ispituje ispunjenost procesnih, a potom materijalnopравnih pretpostavki, uz uslov da su prve ispunjene. Neispunjenost procesnih pretpostavki rezultira odbacivanjem tužbe rešenjem, dok o postojanju materijalnopравnih pretpostavki, sud odlučuje presudom, tako što usvaja ili odbija tužbeni zahtjev.

Cilj ovog rada jeste između ostalog i prikazati tužbu, kakva ona treba biti, da bi sud po njoj mogao postupati, te nesmetano raspravljati i odlučivati.

Sa tim u vezi, objašnjen je pojam i pravna priroda tužbe, njena forma i sadržina, kako obligatorna, tako i fakultativna, vrste tužbi, te njihove karakteristike, kao i podizanje, promjene i povlačenje tužbe, te odricanje od tužbenog zahtjeva i modaliteti istog.

Rad počinje istorijskim uvodom u pojam i razvoj tužbe kroz rimsko i anglosaksonsko pravo, a sadrži i komparativne elemente, te neka izdvojena mišljenja, kao i primjere iz sudske prakse i važeću zakonsku regulativu na odnosnu temu.

I Pogled u prošlost

1. Rimsko pravo

Budući da je rimsko pravo izvor današnjeg „civilnog prava“, kao i uvod u savremeno građansko pravo, put u bogatu antičku riznicu i posezanje za pravnim pojmovima i rešenjima tog vremena, čini se neminovnim.

Još je Celz, onaj isti pravnik koji je pravo odredio kao „umjetnost dobrote i pravde“, tužbu definisao kao *mogućnost da putem suda zahtjevamo ono pravo koje nam pripada*. Koliki je značaj tužbe vidi se već iz etimologije: riječ *actio* potiče od *ago, agere* što znači, ne samo tužiti, već *raditi, činiti* uopšte.¹ Rimljani nisu imali generalnu tužbu, a pružanje pravne zaštite je ograničeno. Naime, onaj čije je pravo povrijeđeno, morao je najprije da utvrdi da li je za njegov slučaj unaprijed predviđena tužba i to uglavnom uvidom u pretorov edikt, što neodoljivo podsjeća na formule (writs) Common Law sistema, o čemu će takođe biti riječi. Još jedna zanimljiva karakteristika tužbi tog doba je i ta da su dobijale imena, bilo po postupku koji se za njih koristi: *rei vindicatio* (vlasnička tužba koja je dobila naziv prema štapiću koji je stavljan na stvar u svojinskom sporu), bilo po pretoru ili pravniku koji ih je ustanovio: *actio Publiciana*, *actio Pauliana* ili pak po zakonu: *actio ex lege Aquilia* (tužba za naknadu štete po Akvilijevom zakonu), odnosno prema pravnom institutu za čiju se zastitu i upotrebljava: *actio empti* (tužba za kupovinu). Tužbe se dijele prema različitim kriterijumima, pa tako se razlikuju:

1) *Actiones in rem i actiones in personam*, od kojih prve štite neko apsolutno pravo (stvarno, nasledno), te djeluju prema svima, tj. *erga omnes*, dok druge štite obligaciona, relativna prava i djeluju prema određenom licu, odnosno *inter partes*.

2) *Actiones civile i actiones honorariae*, odnosno tužbe koje je predvidjelo ius civile, tj. civilne tužbe (*rei vindicatio*, *actio negatoria*, *actio noxalis* i dr.) i tužbe koje su uveli pretori, tj. pretorske ili honorarne tužbe od kojih se izdvajaju:

- *Actiones utiles* - civilne tužbe čiju je primjenu pretor proširio, na neki sličan slučaj, iz razloga potrebe, odnosno korisnosti. Ova tužba ima

¹ O. Stanojević, Rimsko pravo, 2000, Srpsko Sarajevo, str. 156.

sličnosti sa anglosaksonskim *action on the case* (tužba koja se daje za taj slučaj, a ne tužba na osnovu predviđenog writa), a u ovom je slučaju ulogu pretora vršio kancelar, odnosno ministar pravde a na osnovu ovlaštenja Vestminsterskog statuta izdatog 1385. godine.

- *Actiones ficticiae* - su tužbe sa fikcijom da postoji neki element koji nedostaje da bi se mogla primjeniti tužba *ius civile*-a. Poznati je primjer *actio Publiciana* kod koje se fingira kao da je tužitelj već postao civilni vlasnik protekom roka uzukapije iako je on uistinu samo bonitarni vlasnik ili pošteno posjednik.²
- *Actiones per transpositionem* - su tzv. tužbe sa promijenjenim subjektima, jer na početku tužbe gdje se navodi tuženi, stoji jedno ime, dok na kraju tužbe, gdje se navodi ko će biti dužan da plati dosuđeni iznos, drugo ime. Takve su tužbe srednjevjekovni pravници nazvali *actiones adiecticiae qualitatis* (od *adiectus*, što znači dodat, umetnut, jer se dodavalo novo ime)
- *Actiones in factum* - su tužbe koje se, za razliku od prethodnih, sasvim udaljuju od civilnih uzora, te jasno ukazuju da je pretor ne samo interpretator, nego i stvaralac prava. Ove su tužbe, naime opisivale činjenično stanje kakvo je navodio tužitelj, kao i kondemnacioni nalog sucu da tuženog osudi, odnosno oslobodi, u zavisnosti od mogućnosti tužitelja da dokaže istinitost navedenih činjenica. Akcije *in factum* bijahu rašireno sredstvo kojim je pretor pružao pravnu zaštitu za nove odnose koji do tada nisu imali zaštite po civilnom pravu.³

3) *Actionis stricti iuris u actionis bonae fidei*, od kojih prve, tužbe „strogo po zakonu“ preferiraju formu nad suštinom i sudija je vezan onim što je dobijao od pretora u obliku formule, a prigovor se mogao staviti samo u stadijumu pred pretorom, odnosno prije nego je sastavljena formula koja će biti upućena sudiji, dok je u postupku *bonae fidei*, sudija manje vezan formulom, te uzima u obzir i naknadno iznijete prigovore.

4) *Reipersekutorne i penalne tužbe*. Postoje tužbe kojima se zahtijeva samo stvar (*rei persecutio*), odnosno jednostruka njena vrijednost, jer svakla presuda glasi na sumu novca. Nasuprot tome, penalne su tužbe glasile na dvostruki,

² M. Horvat, Rimsko pravo, 1980, Zagreb, str. 354.

³ Ibidem, str. 355.

trostruki ili četverostruki iznos.⁴ Možemo dakle zaključiti da su reipersekutorne tužbe, za cilj imale naknadu štete, dok su penalne tužbe imale kazneni karakter.

2. Anglosaksonsko pravo

I u srednjevjekovnom engleskom Common law sistemu, proizašlom iz aktivnosti kraljevskih sudova, važno je načelo da nema prava ako nema tužbe (*Ubi emedium ibi ius*-gdje je pravni lijek, tu je i pravo), te je svaki slučaj imao svoj writ, tj. formulu. Postupak je bio jako formalističan, a poznavanje pravila procedure važnije od znanja materijalnog prava. Prva lista formula, sastavljena 1227. godine sadržavala je 56 writs, pa su postojale writ of tres pass, za slučaj povrede tuđe svojine na nepokretnosti, writ of debt, za krađu i druge, ali nije postojao ni jedan writ za zaštitu ugovorne obaveze. Ni Vestminsterski statut, izdat 1385. godine, koji je ovlastio kancelara na izdavanje dozvole za pokretanje postupka i kada slučaj nije predviđen u postojećoj listi formula, a sličan je nekom od predviđenih (*consimili casu*), nije dao odgovor na duh novog vremena, kojeg donose novčana privreda i Lombardi. Javljaju se slučajevi transakcija, nepoznati starom sistemu formula, kao i slučajevi u kojima bi se primjenom kejsa, zbog posebnih okolnosti spora, nanijela nepravda. U takvim su se okolnostima stranke počele obraćati kralju, odnosno jednom posebnom sudu koji se zvao Kancelarov sud (Court of Chancery), te je tako nastao nov sistem prava, koji je dobio naziv pravo pravičnosti, odnosno Equity law. Ovaj je sistem vršio prilagodjavanje starog krutog i konzervativnog sistema, novim zahtjevima, putem presuda jer on nije bio sputan precedentima opsteg prava (Common law), ali i za njega važi pravilo da kada sud jednom presudi spor, mora da se drži presude u sledećim sporovima iste vrste. Tako se pored kejsova opšteg prava, javljaju i kejsovi pravičnog prava. Tek krajem prošlog vijeka, u Engleskoj su donijeti propisi koji su izjednačili Common law sudove sa Equity sudovima, te su svi sudovi mogli da primjenjuju oba sistema.

⁴ O. Stanojević, op.cit., str. 159.

II Tužba

1. Pojam tužbe

Parnični postupak pokreće se tužbom. Tužba je prema tome, parnična radnja kojom se daje impuls za vođenje parnice. Ona je rezultat stranačke dispozicije. Tužbu podnosi tižilac - *actor*. Bez tužbe nema parnice. *Nemo iudex sine actore*.⁵ Izuzetak od ovog pravila su sporovi radi razvoda i poništenja braka u kojima sud po službenoj dužnosti odlučuje o izdržavanju i povjeravanju maloljetnog djeteta jednom od roditelja ili trećem licu na njegu i vaspitavanje, ukoliko usvaja tužbeni zahtjev za razvod, odnosno poništenje braka (U skladu sa čl. 72. i čl. 265. Porodičnog zakona/ „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 54/2002. /). U teoriji procesnog prava, termin „tužba“ se upotrebljava u materijalnom i formalnom smislu. Pojam tužbe u materijalnom smislu određuje se s obzirom na njenu suštinu, odnosno s obzirom na ono sta je tužba po svojoj sadržini. Tužba u materijalnom smislu je inicijalna parnična radnja tužioca koja sadrži određeni zahtjev za presudu.

Tužilac tužbom traži od suda da sud donese odluku određene sadržine: da utvrdi da postoji ili da ne postoji neki pravni odnos ili neko subjektivno pravo, da tuženog, za koga tvrdi da se prema njemu nalazi u nekom pravnom odnosu, osudi na određenu činidbu, ili da preinači određenu pravnu situaciju.⁶ Tužba je parnična radnja čiji je adresat sud, a uperena je protiv tuženog koji je dao povod parnici i u odnosu na koga se traži pružanje pravne zaštite. Samom tužbom su određeni svi subjekti parnice, vrsta pravne zaštite koja se traži, sadržina parnice i njen predmet, te predmet raspravljanja i odlučivanja.

Tužba je pretpostavka za donošenje sudske odluke, ali ona nije sama podloga za donošenje odluke u sporu već je to osim nje i cjelokupni rezultat raspravljanja (*da mihi factum, dabo tibi ius*).⁷

⁵ S. Triva, Građansko procesno pravo, 1972, Zagreb, str.310.

⁶ G. Stanković, Građansko procesno pravo, 2007, Niš, str. 327.

⁷ B. Kandare; J. Čizmić, Priručnik iz građanskog parničnog procesnog prava, 1996, Mostar, str. 105.

Posmatrano u formalnom smislu, tužba je pismeno u kome je sadržana tužbena parnična radnja. U jednoj tužbi shvaćenoj u formalnom smislu, može biti sadržano više tužbi u materijalnom smislu, odnosno više zahtjeva za pružanje pravne zaštite uperene protiv istog ili različitih tuženih od strane jednog ili više tužilaca.

I cilj za kojim tužilac teži svojom tužbom može biti materijalan i procesni. Materijalni cilj tužbe postignut je kada tužitelj ostvari svoj materijalno-pravni zahtjev prema tuženom ili kada sud utvrdi sadržinu i obim njegovog subjektivnog građanskog prava u odnosu na tuženog.⁸

Procesni cilj tužbe je postignut kada tužitelj izdejstvuje od suda odluku (presudu) kojom se potvrđuje njegovo pravo na prinudno ostvarenje kakvog materijalno-pravnog zahtjeva prema tuženom ili odluku (presudu) kojom sud utvrđuje da postoji ili ne postoji između njega i tuženog stanoviti građansko-pravni odnos.⁹

Materijalni cilj ne odgovara uvijek procesnom cilju tužbe, odnosno, jedan od njih se može ostvariti a drugi izostati. Tako će materijalni cilj biti ostvaren dok će procesni izostati ukoliko tuženi, nakon podignute tužbe, a prije odluke suda o istoj, udovolji zahtjevu tužbe. Međutim, kada tužitelj izdejstvuje od suda željenu sudsku odluku, a izvršenje na osnovu te odluke ostane prema tuženom bez uspjeha, procesni će cilj biti ostvaren, dok će materijalni izostati.

2. Pravna priroda tužbe

Tužba je po svojoj prirodi stranačka parnična radnja, a ne pravni posao građanskog prava.¹⁰

Njena se dopuštenost, kao i uslovi za njenu punovažnost, formu, sadržinu i dejstvo, ocjenjuju prema pravilima procesnog, a ne građanskog prava.

Isto iznosi i Poznić, dodajući ovoj tvrdnji i činjenicu da povoljna presuda kojoj tužilac teži nije rezultat tužbe, nego rasprave.¹¹

⁸ S. Kamhi, Građanski sudski postupak, 1961, Sarajevo, str. 301.

⁹ Ibidem, str. 302.

¹⁰ S. Triva, op.cit., str. 311.

¹¹ B. Poznić, Građansko procesno pravo, 1980, Beograd, str. 184.

Da bi raspravljanje na osnovu podnesene tužbe bilo dopušteno, pored opštih i posebnih pretpostavki koje se tiču suda i predmeta spora, tužilac mora imati i stranačku i parničnu sposobnost, te procesno ovlašćenje (pravni interes) za vođenje konkretne parnice.¹²

Po svojoj sadržini, tužba je dispozitivna parnična radnja, po svojoj formi je pismeno u kome je sadržana tužbena parnična radnja. Prema cilju kojem je namijenjena, tužba je ofanzivna parnična radnja: preduzeta je sa ciljem da se postojeća pravna situacija promijeni.¹³

Dostavljanjem tužbe sudu nastaje dvostrani procesni odnos između tužioca i suda, a dostavljanjem tužbe tuženom, nastaje trostrani procesni odnos koji obuhvata i tuženog.

U teoriji postoje različita shvatanja o pravnoj prirodi tužbe.

Po klasičnim teorijama tužba, tužbeni zahtjev i pravo na tužbu, spajaju se u jedno. Ove teorije svoj uzor imaju u praksi rimskog prava, u kojoj između tužbe, tužbenog zahtjeva i prava na tužbu nema nikakve razlike: nema prava ako ono ne može da se ostvari tužbom; niti se tužbom može ostvarivati nešto što nije pravom dato. Ovo shvatanje svojstveno je angloameričkom pravosuđu upravo zbog toga što ono svoje korjene ima u idejama rimskog prava.¹⁴

Međutim, danas ovakva identifikacija tužbe, prava koje se tužbom ostvaruje i prava na tužbu, ne odgovara različitostima i realnostima koje se ispoljavaju u svim procedurama u svijetu u vidu ovlašćenja organa zajednice (države) da interveniše u ostvarivanju prava čije se priznanje traži tužbom jednog pravnog subjekta upravljenog prema drugom pravnom subjektu.¹⁵

Tako, u slučaju da ishod ostvarivanja nekog prava, ugrožava ili vrijeđa moralna shvatanja o određenoj društvenoj zajednici, sud nije dužan priznati takvo pravo. Takođe postoji slučaj zaustavljanja ostvarivanja prava tužbom u vidu moratorija itd.

Na osnovu iznesenog jasno je da se mora činiti razlika između onog što tužba sadrži kao subjektivno pravo, koje se zasniva na određenom pravnom pravilu na

¹² S. Triva, op.cit., str. 311.

¹³ G. Stanković, op.cit., str. 329.

¹⁴ V. Rajović, M. Živanović, R. Momčilović, Građansko procesno pravo, 2001, Banja Luka, str. 53.

¹⁵ Ibidem. str. 53.

osnovu kojeg se traži priznanje obaveze, i ostvarivanja tog subjektivnog prava odnosno sankcije zbog njegove povrede.

3. Tužba i pravo na pravnu zaštitu

Pravo na pravnu zaštitu je pravo jednog lica na zaštitu i prinudno ostvarivanje subjektivnog prava, kada postoji potreba za njom, a koje je Ustavom priznato i zagarantovano svim pravnim subjektima, kao jedno od osnovnih ljudskih prava.

Svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava u postupku pred sudom i drugim državnim organom i organizacijom.

Svakome je zajamčeno pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se rješava o njegovom pravu ili na zakonom zasnovanom interesu.¹⁶

Pravu ne pravnu zaštitu prava jednog titulara, bilo stvarnog ili hipotetičkog, odgovara dužnost suda, kao specijalizovanog organa za pružanje pravne zaštite, da razmotri zahtjev za pružanje pravne zaštite, da ispita da li su ispunjeni uslovi za pružanje pravne zaštite i da traženu pravnu zaštitu, ako je dopuštena i osnovano zatražena, i pruži.¹⁷

Tužba je procesni instrument, ono pravno sredstvo kojim se traži pravna zaštita, ali i akt kojim se vrši pravo na pravnu zaštitu. Dakle ustavnopravna dužnost suda je da svaki zahtjev za pružanje pravne zaštite uzme u razmatranje, međutim to istovremeno ne znači i donošenje povoljne odluke. Sud će usvojiti tužbeno traženje samo ukoliko utvrdi da je zatražena pravna zaštita dopuštena i osnovana, ali on vrši svoju dužnost vršenjem pravne zaštite i kada utvrdi da je zatražena pravna zaštita nedopuštena, te odbaci inicijalnu procesnu radnju, kao i kada odbije da pruži traženu zaštitu jer je ona neosnovano zatražena.

Teorije u savremenoj nauci sjedinjuje ideja da između prava na tužbu i onog što se tužbom nastoji putem suda da ostvari, sjedinjuje jedinstven stav da je pravo na tužbu samo sastavni dio subjektivnog prava. Te teorije imaju osnov u tom

¹⁶ Ustav Republike Srpske, Službeni glasnik RS 3/92, član 16.

¹⁷ G. Stanković, op.cit., str.14.

jedinstvu i po tome se nazivaju monističke (civilističke). Prema njima, tužbom se aktivira pravo koje tuženi neće da prizna i da ga na zahtjev tužioca realizuje.¹⁸

Prema materijalnopравnim normama, kad govorimo o pravu i ovlašćenju tužioca, postoje dva zahtjeva tužioca: primarni, upravljn prema obaveznom subjektu (tuženom) i sekundarni, upravljn prema državi (u cilju da ona tužiocu pruži zaštitu kojom će on ostvariti svoje pravo, koje tuženi neće da realizuje kao svoju obavezu). Ove teorije, zbog svog dvojstva smjera u kome jedno pravo ide (s jedne strane ka tuženom i s druge strane ka sudu), okvalifikovane su kao dualističke.¹⁹

Težište prvih (monističkih) teorija jeste subjektivno pravo u sistemu građanskog prava, dok je težište drugih (dualističkih) teorija pravni poredak sa javnim organima koji taj poredak štite.

III Forma i sadržina tužbe

1. Forma tužbe

Tužba je jedna od parničnih radnji za koje zakon izričito zahtijeva pisanu formu, i to članom 334., stav 1. Zakona o parničnom postupku:

Tužba, odgovor na tužbu, protivtužba, odgovor na protivtužbu, pravni lijekovi i druge izjave, prijedlozi i saopštenja koji se daju van rasprave podnose se pismeno (podnesci). Uslov pismene forme ispunjavaju i podnesci upućeni telegramom, telefaksom ili elektronskom poštom. Ovakvi podnesci se smatraju potpisanim, ako je u njima označen pošiljalac.²⁰

Zamjena za pisanu formu je zapisnik koji sastavlja sud, a u kome je zabilježena sadržina tužbe prema usmenoj izjavi tužioca.²¹

Tužba po pravilu ima značaj pripremnog podneska, čiji je nekad ekskluzivno preparatorni značaj sada znatno ublažen pravilima o dužnosti suda da raspravlja

¹⁸ V. Rajović, M. Živanović, R. Momčilović, op. cit., str. 48.

¹⁹ V. Rajović, M. Živanović, R. Momčilović, op. cit., str. 48.

²⁰ Zakon o parničnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik RS, 58/03, čl. 334., st. 1.

²¹ D. Palačković, Parnično procesno pravo, 2004, Kragujevac, str. 154.

i u odsutnosti tužioca, uzimajući pri tome u obzir i sadržaj njegove tužbe.²² Međutim, tužba može imati i karakter konačnog dispozitivnog podneska, onda kada sud prije odluke o njoj, nije obavezan da pethodno sasluša protivnu stranku (npr. mandatna tužba sa prijedlogom za izdavanje platnog naloga). No, i onda kada nema takav karakter, izostajanje parničnih radnji protivne stranke, može proizvesti posljedice konačnog pripremnog podneska (npr. kod donošenja presude zbog izostanka zato što je izostalo raspravljanje pred sudom, odnosno kada tuženi odmah po prijemu tužbe u fazi pripremanja glavne rasprave, prizna tužbeni zahtjev bez raspravljanja).²³

2. Sadržina tužbe

Tužbeno pismo mora da ima i može da ima određenu sadržinu, te se stoga i razlikuje obavezna i fakultativna sadržina tužbenog pismena.²⁴

Obaveznu sadržinu čine oni elementi bez kojih se tužba ne može uzeti u postupak i ona čini minimalnu sadržinu ovog podneska koja treba da pokaže ko, od koga, protiv koga traži pravnu zaštitu i šta od suda traži, te na osnovu čega i čime to dokazuje. Obavezni elementi su: označenje stvarno i mesno nadležnog suda, označenje stranaka i njihovih zastupnika, označenje predmeta spora, označenje vrijednosti predmeta spora kada je to potrebno, činjenični osnov zahtjeva sa navođenjem dokaznih sredstava za svaki činjenični navod na kome se zahtjev zasniva, pravni osnov, kada je to potrebno za njegovu identifikaciju, određeni zahtjev za presudu (tužbeni zahtjev) i potpis tužioca. Fakultativnu sadržinu tužbenog pismena čine oni elementi koji treba da omoguće uspješno raspravljanje i odlučivanje, te je stoga preporučljivo da ih podnesak sadrži. Njima tužilac pred sud iznosu razna procesna pitanja koja će nužno iskrsnuti na raspravi, te o kojima sud treba odlučiti (npr. razni procesni prijedlozi koji se odnose na izuzeće, prenošenje nadležnosti, obezbeđenje dokaza, oslobođenje od parničnih troškova i sl.). Prema Zakonu o parničnom postupku Republike Srpske, tužba mora da sadrži:

²² S. Triva, op.cit., str. 310.

²³ Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom sudskom praksom i obrascima, NIP „Književne novine“, 1977, Beograd, str. 350.

²⁴ G. Stanković, op. cit., str. 330.

1. Osnov za nadležnost suda;
2. Određen zahtjev u pogledu glavne stvari i sporednih traženja (tužbeni zahtjev);
3. Činjenice na kojima tužilac zasniva tužbeni zahtjev;
4. Dokaze kojima se utvrđuju ove činjenice;
5. Naznačenje vrijednosti spora;
6. Pravni osnov tužbenog zahtjeva i
7. Druge podatke koje u skladu a odredbama člana 334. ovog zakona mora imati svaki podnesak.

Sud nije vezan za pravni osnov tužbenog zahtjeva.

Sud će postupiti po tužbi i kad tužilac nije naveo pravni osnov tužbenog zahtjeva.²⁵

U ranijim zakonima, tužba je bila forma na osnovu koje se pokretao postupak pa je bilo dosta slučajeva u kojima se iz tužbe nije moglo utvrditi ko su stranke, kao ni ostali bitni elementi na osnovu kojih je sud donosio odluku.

3. Osnov za nadležnost

Osnov za nadležnost suda je novina u građanskom procesnom pravu, te u praksi već izaziva određene nedoumice, kako u pogledu njegovog tačnog značenja, tako i u pogledu obaveznosti ovog elementa. Prvo pitanje na koje treba odgovoriti jeste na koju vrstu nadležnosti se odnosi ova odredba- mjesnu, stvarnu ili apsolutnu. S' obzirom da zakon izričito ne navodi o kojoj se vrsti nadležnosti radi, najispravniji bi pristup bio u tužbi navesti osnov za svaku od ovih vrsta nadležnosti.²⁶

Međutim, stvarna nadležnost je Zakonom o sudovima i sudskoj službi Republike Srpske, kao i kantonalnim zakonima o sudovima u Federaciji, izričito određena, te je u svim građanskim predmetima, u prvom stepenu nadležan osnovni, odnosno opštinski sud. Jedini izuzetak je nadležnost kantonalnih

²⁵ ZPP RS, čl. 53.

²⁶ Z. Kulenović; S. Mikulić; S. Milišić – Veličković; J. Stanišić; D. Vučina, Komentari zakona o parničnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, 2005, Sarajevo, str. 85.

sudova u Federaciji u sporovima zbog klevete učinjene putem javnih sredstava informisanja.²⁷

Kada je u pitanju mjesna nadležnost, kao i apsolutna nadležnost u slučajevima u kojima se postavlja pitanje razgraničenja nadležnosti između suda i drugih organa ili inostranog suda, onda ovaj osnov, kao obavezan element tužbe, ima smisao i značaj.²⁸

Pri određivanju nadležnosti suda, u tužbi je pored pozivanja na određenu zakonsku odredbu na osnovu koje se utvrđuje nadležnost konkretnog suda, bitno navesti i činjenice koje dovode do primjene baš te zakonske odredbe. Ako u tužbi nije posebno označen činjenični osnov za nadležnost ali se iz činjeničnih navoda tužbe, označenja tuženog i njegove adrese i drugih podataka, može utvrditi da je predmetni sud nadležan, trebalo bi uzeti da tužba sadrži ovaj obavezni element.

4. Tužbeni zahtjev

Tužbeni zahtjev (Tužbeno traženje, petitum, petit) je najvažniji dio tužbe. Tužbeni zahtjev je zahtjev za presudu sadržan i formulisan u tužbi. Tužbeni zahtjev je dio tužbe koji tužilac formuliše svoje mišljenje, svoj prijedlog o tome kako dispozitiv presude treba da glasi.²⁹

U teoriji prava, tužbeni zahtjev se shvata kao traženje tužioca da sud pravosnažno odluči o jednoj pravnoj posljedici ili, prema drugim shvatanjima, kao tvrdnja o pravnoj posljedici o kojoj sud treba da donese odluku.³⁰

Tužbeni zahtjev treba da bude određen, kako u subjektivnom, tako i u objektivnom smislu. Tužbeni zahtjev je određen u subjektivnom smislu ukoliko su stranke tačno određene i kada nema nikakvih dilema u tom pogledu, a u objektivnom smislu je određen kada je tačno određeno kakva se vrsta pravne zaštite od suda traži, te kakve sadržine i u kojem obimu.

Dovoljno je da se iz tužbe nesumnjivo vidi koju zaštitu svog subjektivnog prava traži tužilac i u kom obimu. Kada postoje sumnje o tome, sud je dužan da zatraži

²⁷ Ibidem, str. 86.

²⁸ J. Čizmović, Advokatura, časopis za pravnu teoriju i praksu, 2007, Banja Luka, broj 15-16, str. 16.

²⁹ G. Stanković, op.cit., Niš, str. 332.

³⁰ Z. Kulenović; S. Mikulić; S. Milišić – Veličković; J. Stanišić; D. Vučina, op.cit., str. 86.

objašnjenje od stranke, odnosno da tužbu vrati na ispravku, uz uslov da je zahtjev tužioca u tužbi, zaista nerazumljiv, a ne samo zato što ne postoji tzv. petitum zahtjeva.³¹

Tužbeni zahtjev je procesnopravni pojam koji treba razlikovati od materijalnopravnog zahtjeva. Kada kažemo da neko ima ovaj drugi zahtjev, onda to znači da mu pripada jedno subjektivno pravo na činidbu po tražbenopravnom ili nekom drugom osnovu. Kada govorimo o tužbenom zahtjevu, onda mislimo na tužiočevu tvrdnju o pravnoj posledici o kojoj on traži presudu.³²

U zavisnosti od vrste tužbe i tužbeni zahtjev tužioca će biti različit. Tako će se u kondemnatornim tužbama, naći zahtjev kojim tužilac traži da sud obaveže tuženog da mu nešto učini, propusti ili trpi, u deklarativnim tužbama tužilac će tražiti da sud samo utvrdi postojanje, odnosno nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa, ili istinitost ili neistinitost neke isprave, dok u konstitutivnim tužbama, zahtjev sadrži pravni odnos iz koga nastaje neko pravo i razlog za peinačenje, kao i način na koji će se to izvesti.

O tužbenom zahtjevu postavljenom u tužbi sud mora donijeti odluku, bilo da mu udovolji ili da ga odbije, u cijelosti ili djelimično.³³

Ukoliko je sud propustio da odluči o dijelu tužbenog zahtjeva, tužilac to može uzeti kao razlog da žalbom napadne odluku suda. I sam sud može da ispravi svoj propust donošenjem dopunske presude, kojom naknadno odlučuje o dijelu tužbenog zahtjeva o kojem ranije nije bio odlučio.

5. Činjenice na kojima tužilac zasniva tužbeni zahtjev

Činjenični osnov tužbe je obavezni elemenat sadržine tužbenog pisma kojeg čine pravno relevantne činjenice iz kojih proizilazi pravna posljedica koja se tužbom traži.

Činjenice koje tužilac navodi u tužbi u svrhu obrazloženja svoje pravne tvrdnje predstavljaju jedan životni događaj ili niz takvih događaja povezanih u jednu cjelinu.³⁴

³¹ Ralčić - Tanasković, op.cit., str. 356.

³² B. Poznić, op.cit., str. 192.

³³ S. Kamhi, op. cit., str. 310.

Navođenjem ovih činjenica, tužilac sudu iznosi i predstavlja stanje stvari u jednom životnom odnosu u kome je došlo do spora, a za koje smatra da mu daje osnova da postavi određeni zahtjev za presudu. O tome u kojoj je mjeri tužilac dužan navesti pravno relevantne činjenice u samom tužbenom podnesku, postoje dva gledišta.

Po jednom (teorija individualiziranja), za određivanje istovjetnosti tužbenog zahtjeva potrebni su po pravilu činjenični navodi, i to u mjeri u kojoj je neophodno da se, u pogledu istorijskog događaja iz kojeg tužilac izvodi svoje pravo, otkloni svaka sumnja.³⁵

Po drugom gledištu, istorijski događaj treba da bude raščlanjen na pojedinosti (teorija supstanciranja).³⁶

Naš Zakon o parničnom postupku usvaja teoriju o supstanciranju, što se opravdava potrebom za koncentracijom postupka, a isti stav zauzimaju i austrijski pisci, što je bio slučaj i sa predratnim jugoslovenskim pravom. Njemačka nauka, naprotiv, danas prihvata teoriju individualiziranja, odnosno stav da činjenice treba navoditi u obimu dovoljnom za konkretizaciju i specifikaciju spornog odnosa.

Dok su se prema ranije važećem zakonu o parničnom postupku nove činjenice mogle isticati do zaključenja glavne rasprave, pa čak i u žalbi, novi je zakon o parničnom postupku ograničio ovu mogućnost na fazu pripremnog ročišta, a samo izuzetno i pod određenim uslovima, i nakon pripremnog ročišta.³⁷

Kako ovo ograničenje važi i za tužioca i za tuženog, a zakon ne predviđa mogućnost odlaganja pripremnog ročišta radi iznošenja novih činjenica, to je za efikasnu pripremu tuženog za raspravljanja o tužbenom zahtjevu, te ostvarivanje svrhe pripremnog ročišta, neophodno da tužba sadrži sve činjenice na kojima se zasniva tužbeni zahtjev.

³⁴ B. Poznić, op. cit., str.193.

³⁵ B. Poznić, op. cit., str. 194.

³⁶ Ibidem, str. 194.

³⁷ J. Čizmović, op. cit., str. 18.

6. Dokazi kojima se utvrđuju činjenice

Dokazi predstavljaju obavezan element tužbe kojim se potvrđuje istinitost činjeničnih navoda iznesenih u tužbi.

Prema tome, tužilac je dužan da u tužbi navede i ponudi dokaze za činjenice koje čine osnov njegovog tužbenog zahtjeva. Iz toga slijedi da nije dužan da istovremeno u tužbi dokazuje i njihovu istinitost.³⁸

Nije nužno da dokaze, isprave, u tužbi i podnese, već ih je dovoljno navesti jer se mogu predati sudu najkasnije do završetka pripremnog ročišta.

Dokaze je naime, moguće predložiti i predati i na glavnoj raspravi, ukoliko stranka koja ih predlaže, učini vjerovatnim da ih bez svoje krivice nije bila u mogućnosti iznijeti ili predložiti na pripremnom ročištu.³⁹

O ostalim predloženim dokazima, sud odlučuje u toku rasprave i izvodi ih samo onda ako su činjenice sporne, ako sumnja u nesporne činjenice, a neće dokazivati opšte-poznate činjenice (notorne), odnosno one čije postojanje zakon pretpostavlja.⁴⁰

Stranka može priznati određenu činjenicu ili zahtjev pismeno ili usmeno, izvan ročišta ili na ročištu. Za priznanje se ne traži izričitost radi čega se o priznanju može zaključiti na osnovu konkludentnih radnji stranke u parnici. Ovo je došlo posebno do izražaja u ovlašćenju suda da pasivnost tuženog „sankcioniše“ donošenjem presude zbog propuštanja.⁴¹

Stranku u parnici ne oslobađa dužnosti i potrebe dokazivanja istinitosti određenih istaknutih činjenica to što druga stranka nije osporila te činjenice.⁴²

³⁸ S. Kamhi, op. cit., str.311.

³⁹ J. Čizmović, op. cit., str. 18.

⁴⁰ Ralčić-Tanasković, op.cit., str. 357.

⁴¹ J.Čizmović, Advokatura, op.cit., str. 19.

⁴² Ibidem, str. 19.

7. Vrijednost spora

Vrijednost spora kao obavezan elemenat tužbe, je osnov za određivanje sudske takse, za obračunavanje troškova zastupanja od strane advokata, utvrđivanje vrste parničnog postupka i za utvrđivanje prava na podnošenje revizije.⁴³

Prema Zakonu o parničnom postupku, ovaj elemenat nije obavezan u sporovima u kojima se vrijednost ne može izraziti u novcu, kao što su sporovi iz porodičnih odnosa, te statusni i radni sporovi. Vrijednost predmeta spora određuje se različito, u zavisnosti od toga da li se radi o novčanim ili nenovčanim zahtjevima. Ukoliko tužilac tužbom zahtjeva isplatu određenog novčanog iznosa, sam taj iznos predstavlja vrijednost predmeta spora, pri čemu se u vidu ima samo vrijednost glavnog zahtjeva, koji je i povod parnici. Kada je međutim predmet spora nenovčane prirode, a tužilac je dužan da naznači vrijednost predmeta spora, ona se određuje na dva načina. U slučaju kada tužilac u tužbi ističe svoje imovinsko traženje, koje ima nenovčanu prirodu, tada tužilac sam određuje i označava vrijednost predmeta spora. Ukoliko, naime, tužbeni zahtjev nije novčani ali tužilac u tužbi izjavi da pristaje umjesto ispunjenja tog nenovčanog zahtjeva, primiti određeni novčani iznos i time se smatrati namirenim, kao vrijednost predmeta spora uzima se taj novčani iznos. Kada tužilac tužbom traži ispunjenje budućih davanja koja se ponavljaju, vrijednost predmeta spora se određuje prema njihovom zbiru, ali maksimalno do iznosa koji odgovara njihovom zbiru za period od pet godina. U slučaju da je tužilac tužbom obuhvatio više zahtjeva prema istom tuženom, a koji se zasnivaju na istom činjeničnom i pravnom osnovu, vrijednost predmeta spora se određuje prema zbiru vrijednosti svih zahtjeva.

Ako je tužilac jednom tužbom protiv istog tuženog obuhvatio više zahtjeva koji proizilaze iz raznih osnova ili su istaknuti protiv više tuženih, vrijednost predmeta spora se određuje prema vrijednosti svakog pojedinog zahtjeva.⁴⁴ Ukoliko se parnica vodi o postojanju zakupnog odnosa, vrijednost predmeta spora se računa prema jednogodišnjoj zakupnini. Kada posumnja da je vrijednost spora pogrešno označena ili da je očigledno previsoko ili prenisko označena, sud je ovlašćen da provjeri tačnost podataka u tužbi u pogledu vrijednosti predmeta spora, po prigovoru tuženog ili po službenoj dužnosti.

⁴³ Ibidem, str. 20.

⁴⁴ G. Stanković, op.cit., str. 100.

Neoznačavanje vrijednosti spora od strane tužioca u tužbi, može predstavljati razlog da se zatraži od tužioca otklanjanje ovog nedostatka u određenom roku.⁴⁵

8. Pravni osnov

Pravni osnov je fakultativni element tužbe, čijim navođenjem tužilac označava pravno pravilo iz kojeg proizilazi njegovo pravo da mu se dosudi ono što je petitom tužbe zahtjevao, te pravno kvalifikuje navedene činjenice na kojim zasniva tužbeni zahtjev.

Dakle, pravni osnov tužbe čine pravni propisi pod koje treba svesti činjenice.⁴⁶

Međutim, nedostatak pravnog osnova, ne čini tužbu neurednom, niti zbog toga tužilac može da ima štetne posljedice. Isto tako, nenavođenje pravnog pravila, odnosno zakonske odredbe, nije smetnja da sud raspravlja o tužbenom zahtjevu, jer, uostalom, sud i nije vezan pravnim osnovom tužbe, već tužbenim zahtjevom koji proizilazi iz činjeničnog stanja i dokaza iznijetih u parnici.⁴⁷

„Sud nije vezan tužiočevom pravnom ocjenom činjeničnog stanja, već je dužan da tužiocu pruži pravnu zaštitu u okviru postavljenog tužbenog zahtjeva u onom obimu, u kome to, s obzirom na činjenične navode, omogućuju propisi materijalnog prava“. (Savezni sud, Gž. 16/80, objavljeno u Ćosić-Krsmanović, Aktuelna sudska praksa iz građansko-procesnog prava, Beograd 2000. , str. 71.).

„Sud je dužan da osnovanost tužbenog zahtjeva cijeni na osnovu činjenica utvrđenih u postupku, bez obzira da li je tužilac pravilno označio pravni osnov, odnosno da li ga je uopšte označio. Sud ne može odbiti tužbeni zahtjev samo zbog toga što tužilac nije pravilno označio pravni osnov tužbenog zahtjeva“ (Savezni sud, Gž. 12/81, objavljeno u Ćosić-Krsmanović, Aktuelna sudska praksa iz građansko-procesnog prava, Beograd 2000. , str. 71.).

⁴⁵ Ralčić - Tanasković, op.cit., str. 356.

⁴⁶ S. Kamhi, op. cit., str. 310.

⁴⁷ Ralčić-Tanasković, op.cit. str.357.

Izuzetno, ako se radi o primjeni inostranog ili običajnog prava, stranke su dužne ukazati u tužbi na te propise.⁴⁸

Sud je dužan da sam utvrdi o kom se pravnom osnovu može raspraviti sporni odnos, on je taj koji mora znati pravno pravilo, propis ili uopšte pravni institut u okviru kojeg se imaju izviđati i raspravljati odlučne činjenice.⁴⁹

Načelo „Iura novit curia“ važi i u parničnom postupku, pa će sud postupiti po tužbi i kad tužilac nije naveo pravni osnov tužbenog zahtjeva, odnosno ako ga je naveo, sud nije vezan njime.⁵⁰

„Tužbeni zahtjev se ne može odbiti samo zbog toga što je utvrđeno da je neosnovan pravni osnov naveden u tužbi, jer sud ne odlučuje na osnovu njega tj. materijalno pravne ustanove navedene u tužbi, već na osnovu činjenica iz kojih tužbeni zahtjev proističe, a podvođenje činjenica pod normu materijalnog prava stvar je suda, pa stoga na osnovu utvrđenih činjenica koje su bile predmet razmatranja može se tužbeni zahtjev usvojiti i po nekom drugom pravnom osnovu, a ne onom iz tužbe.“ (Vrhovni sud Srbije, Gž. 1249/71, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom sudskom praksom i obrascima, Beograd 1977. str. 358.).

⁴⁸ S. Kamhi, op.cit., str.311.

⁴⁹ Ralčić-Tanasković, op.cit., str.357.

⁵⁰ Ibidem, str. 358.

IV Vrste tužbi

1. Podjela tužbi

Prema osnovnoj podjeli, a s obzirom na pravne norme od čije primjene zavisi osnovanost zahtjeva za pružanje određene pravne zaštite, tužbe se dijele na građanskopravne i procesnopravne. S obzirom na prirodu materijalno-pravnog odnosa povodom koga se pravna zaštita traži, može se govoriti o stvarnoj, tražbenoj, naslednoj ili nekoj drugoj vrsti tužbe, ali ova je podjela napuštena u savremenom procesnom pravu. Međutim, najčešći kriterij za podjelu tužbi je sadržaj pravne zaštite koja se njima traži. Prema ovom kriteriju tužbe mogu biti kondemnatorne ili obavezujuće, deklaratorne ili utvrđujuće i konstitutivne ili preobražajne.

Ova trojna podjela je danas skoro opšte prihvaćena u nauci. Međutim, ima i izuzetaka. Tako na primer, prof. Goldschmidt formuliše četvrtu vrstu tzv. tužbi za izdavanje naredbe nekom drugom državnom organu -*Anordnungsklage* - ali ipak i ovde se u stvari radi bilo o kondemnatornim, bilo o konstitutivnim tužbama, jer je odluka suda, kao što je slučaj u pogledu onih koje dolaze kao rešenje zahtjeva iznijetih u ovim tužbama, sadrže i naredbu za fakticiranje, upravljena kako na državne organe tako i na privatna lica.⁵¹

2. Kondemnatorna tužba

Tužba za osudu na činidbu (osuđavna, kondemnatorna tužba) je tužba kojom se traži da se tuženom izrekne zapovijest da se na određeni način ponaša (da nešto da, nešto učini, ne učini, propusti ili trpi) i da tako ispuni dugovanu činidbu.⁵² Ove su tužbe najstariji i najčešći tip tužbe, u koje spadaju: obavezivanje tuženog na povraćaj duga, na naknadu štete, na predaju stvari u posjed, na isplatu stanarine i dr. Pravni interes se kod kondemnatornih tužbi presumira, te tužilac ne treba posebno dokazivati njegovo postojanje.

⁵¹ M. Živanović, Tužba za utvrđenje u parničnom postupku, 1991, Banja Luka, str. 32.

⁵² G. Stanković, op.cit., str. 345.

No u određenim slučajevima tužiocu može ipak nedostajati pravni interes za konkretnu kondemnatornu tužbu, naročito zbog postojanja neke od tzv. negativnih procesnih pretpostavki-ako mu je već pružena pravosnažna zaštita u istoj stvari (presudom, sudskim poravnanjem) ili je pružanje zaštite u toku (litispidencija).⁵³

U zavisnosti od toga šta se tužbom za osudu na činidbu traži, razlikuju se tužba za osudu na dospelu činidbu, tužba za osudu na buduću činidbu (u zakonom određenim slučajevima) i tužba za osudu na propuštanje.

Sud može naložiti tuženom da izvrši određenu činidbu samo ako je ona dospjela do zaključenja glavne rasprave. O pravnom značaju kondemnatorne tužbe radi ostvarenja još nedospjelog zahtjeva shvatanja su sporna.⁵⁴

Po jednome, ovlaštenik nedospjelog zahtjeva nema pravnog interesa za tužbu, pa je treba odbaciti. Po drugome, dospelost je materijalnopravna pretpostavka osnovanosti, a ne procesna pretpostavka dopuštenosti zahtjeva, pa takvu tužbu treba odbiti.⁵⁵

U našoj je sudskoj praksi uobičajeno da se takav tužbeni zahtjev odbija meritornom odlukom kao preuranjen.

Na osnovu kondemnatorne tužbe sud može donijeti kondemnatornu presudu ako se njome prihvata kondemnatorni zahtjev. Takva presuda je podobna za izvršenje jer ima sve elemente izvršnog naslova.⁵⁶

Osudjućem dispozitivu presude predhodi deklaratorna preambula koja se, u pravilu, ne unosi u dispozitiv presude već u obrazloženje. Deklaratornom preambulom opravdava se odluka suda o obavezivanju tuženog na usklađivanje faktičkih odnosa sa pravnom normom.⁵⁷

Ako se kondemnatorni zahtjev presudom odbija, takva će presuda imati karakter negativnog utvrđenja, odnosno sud će donijeti negativnu deklaratornu presudu. U našoj literaturi, samostalan karakter kondemnatornih presuda negira prof. Blagojević koji polazi od stava da se konačno rešenje jednog problema može

⁵³ S. Triva, op.cit., str. 320.

⁵⁴ Ibidem, str. 320.

⁵⁵ Ibidem, str. 320.

⁵⁶ J. Čizmović, op. cit., str. 22.

⁵⁷ J. Čizmović, op.cit., str. 22.

javiti ili kao konstatacija jednog već postojećeg pravnog stanja (deklaratorna odluka) ili kao pravno formulisanje jedne nove stvorene faktičke situacije (konstitutivna odluka), pri čemu razlikuje potpunu deklarativnu odluku, koja pored deklaracije pravnog stanja, sadrži i naredbu da faktično bude, od nepotpune deklarativne odluke koja sadrži samo konstataciju pravnog.

3. Deklarativna tužba

Prema definiciji iz čl. 54/1 ZPP RS, ovom se tužbom može tražiti da sud utvrdi postojanje ili nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa, ili istinitost ili neistinitost neke isprave. Kod tužbi za utvrđenje sud svojom izrekom ne stvara nove pravne odnose niti preinačuje postojeće, već na nesumnjiv način utvrđuje da li oni postoje ili ne.

„ Tužbom za utvrđenje može se tražiti da se utvrdi istinitost ili neistinitost isprave, a to znači da se utvrdi samo da isprava potiče ili ne potiče od lica koje je označeno kao njen izdavalac“. (Vrhovni sud Srbije, Gž-1312/63, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, 1977. , Beograd, str. 361.)

Tužbu za utvrđenje podiže tužilac u slučaju da tuženi svojim izjavama ili radnjama izaziva spor o postojanju ili nepostojanju nekog prava ili pravnog odnosa, da bi na taj način otklonio nastalu neizvjesnost i nesigurnost u pravnim odnosima, te spriječio potencijalnu povredu prava.

Deklaratorna pravna zaštita je najviši oblik pravosudne aktivnosti, jer osigurava normalan razvoj pravnih odnosa; sprečava buduće povrede, umjesto da na njih, tek kad nastupe, reaguje nikad dovoljno efikasnom represijom, daje strankama pouzdane smjernice za ponašanje u budućnosti.⁵⁸

U zavisnosti od toga šta tužilac tužbom za utvrđenje traži, razlikuju se pozitivna deklaratorna tužba kojom se traži da se utvrdi da postoji neko pravo ili pravni odnos ili da je istinita neka isprava i negativna deklaratorna tužba kojom se traži da sud utvrdi da ne postoji neko pravo ili pravni odnos ili da je neistinita neka isprava. Kao primjeri utvrđujuće tužbe mogu se navesti tužba za utvrđivanje prava vlasništva, prava nesljeđivanja i sl.

⁵⁸ S. Triva, op.cit., str. 313.

Karakteristično za tužbu za utvrđenje je i to što ona ne može da sadrži zahtjev za prinudno izvršenje kakve činidbe od strane tuženog.⁵⁹

Tužba za utvrđenje ima supsidijaran karakter jer nije dopušteno njeno podnošenje u slučaju da tužiocu stoji na raspolaganju ostvarenje prava kondemnatornom ili konstitutivnom tužbom.

„Kada oštećenik može neposredno tužiti štetnika za naknadu štete, nije dopuštena tužba za utvrđenje da je štetnik odgovoran za nastalu štetu.“ (Viši privredni sud u Ljubljani, S-303/66, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, 1977. , Beograd, str. 362.).

„Tužbi za utvrđenje ima mesta kada je to posebnim propisima predviđeno, zatim, kada tužilac ima pravni interes da se utvrdi postojanje nekog prava ili pravnog odnosa, ali to samo pre dospelosti zahteva za činidbu iz istog odnosa. U protivnom slučaju tužba za utvrđivanje nije dopuštena, već se mora podneti tužba za činidbu odnosno kondemnatorna tužba.“ (Vrhovni sud Srbije, Gž-2118/66, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, 1977. , Beograd, str. 363.).

Tužbeni zahtjev tužbe za utvrđenje može da se odnosi samo na konkretni, već postojeći pravni odnos među strankama, a ne na utvrđenje pravnog odnosa koji će tek nastati ili može nastati u budućnosti⁶⁰.

Tužbom za utvrđenje se ne može tražiti apstraktno rješenje nekog pravnog pitanja kao ni utvrđivanje sadržaja ni objašnjavanje smisla i domašaja pravnih propisa. Pravni se interes kod deklaratorne tužbe ne pretpostavlja, te ukoliko nije unaprijed predviđen samim zakonom, sud ispituje njegovo postojanje po službenoj dužnosti. Pravni interes tužioca postoji uvijek kada postoji neizvjesnost ili nesigurnost u pogledu budućeg ostvarenja nekih njegovih prava ili kada on ima potrebu za deklaracijom suda o postojanju ili nepostojanju pravnog odnosa ili prava određene sadržine, odnosno o istinitosti ili neistinitosti neke isprave. Postojanje pravnog interesa dokazuje sam tužilac, a ukoliko sud

⁵⁹ S. Kamhi, op. cit., str. 303.

⁶⁰ S. Kamhi, op. cit., str. 303.

konstatuje da tužilac nema pravni interes za utvrđenje, sud odbacuje tužbu, ex offo.

„Tužitelj ne može tražiti da se utvrdi postojanje nekog pravnog odnosa ili istinitost neke isprave ako pravni interes za to utvrđivanje više za njega ne postoji zato što je već pravomoćno riješen spor za čije je rješenje to utvrđenje bilo odlučeno“. (Vrhovni sud Hrvatske, GŽ-2686/66, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, 1977. , Beograd, str. 362.).

Poseban oblik tužbe za utvrđenje jeste tzv. incidentni ili prejudicijelni zahtjev. Ovaj zahtjev može istaći tužilac pod određenim uslovima: da to čini u parnici koja već teče po kondemnatornoj tužbi; da ima pravni interes da se utvrdi postojanje ili nepostojanje prava ili pravnog odnosa koji je tek tokom parnice postao sporan ili je u toku parnice otkriveno da je sporan (tzv. prethodno pitanje, npr. postojanje ugovora o zakupu, kupoprodaji itd, kada pravo na činidbu zavisi od ovog utvrđenja).⁶¹

Prekluzija za njegovo isticanje nastupa tek momentom zaključenja glavne rasprave. Za odlučivanje o ovakvom zahtjevu mora biti nadležan sud pred kojim parnica teče.⁶²

Iako je prejudicijelni zahtjev novi tužbeni zahtjev koji tužilac ističe uz postojeći, zakon ovako postavljen zahtjev ne smatra preinačenjem tužbe, jer se na isticanje prejudicijelnog zahtjeva ne primjenjuju pravila o preinačenju tužbe.

4. Odnos kondemnatorne i deklarativne tužbe

Odnos između deklarativne i kondemnatorne tužbe može biti uređen na osnovu primjene jednog od sledećih principa ili na osnovu njihove kombinacije:

1. Princip supsidijarnosti: Tužba za utvrđenje je dopuštena samo prije dospelosti zahtjeva za činidbu, dakle, tek ukoliko nema uslova za

⁶¹ D.Palčković, op.cit.str. 160.

⁶² Ibidem, str. 161.

kondemnatornu tužbu, što znači da kondemnatorna tužba isključuje deklarativnu;

2. Princip dispozicije: ovlašćuje neki autoritet (sud) da odlučuje o svrsishodnosti tužbe za utvrđenje kada ima uslova za kondemnaciju;
3. Princip alternativnosti: može se tražiti samo utvrđenje , iako ima uslova za kondemnaciju;⁶³

Princip supsidijarnosti deklarativne tužbe u odnosu na kondemnatornu tužbu iz istog odnosa je danas vladajući princip za uređenje odnosa između ovih tužbi, te ga i naš ZPP usvaja članom 54. st. 2. prema kojem je podizanje deklarativne tužbe dozvoljeno samo prije dospelosti zahtjeva za činidbu iz istog odnosa, dakle samo ukoliko nema uslova za ulaganje kondemnatorne tužbe, što znači da mogućnost kondemnacije isključuje deklaraciju.

Princip dispozicije danas je vladajući princip u američkom pravu za uređenje odnosa između deklarativne i kondemnatorne tužbe. Po ovom principu američki sudovi su ovlašteni da odlučuju o svrsishodnosti tužbe za utvrđenje i pored toga što postoje uslovi za kondemnatornu tužbu.⁶⁴

U teoriji ima mišljenja da tužbu za utvrđenje , kao samostalnu tužbu, tužilac može podnijeti i nakon dospelosti prava na činidbu ako u konkretnom sporu može očekivati da će tuženi dobrovoljno izvršiti obavezu ukoliko se pravosnažno utvrdi postojanje pravnog odnosa iz kojeg se izvodi pravo na činidbu.⁶⁵

Ovakav se stav opravdava razlozima ekonomičnosti.

5. Konstitutivna tužba

Tužba za preinačenje pravne situacije (pravopreinačavna, pravoostvarujuća, konstitutivna tužba) je tužba kojom tužilac tvrdi da mu pripada pravo da određenu pravnu situaciju promjeni (preobražajno pravo, pravo na pravnu

⁶³ M. Živanović, op. cit., str. 177.

⁶⁴ Ibidem, str. 182.

⁶⁵ Ibidem, str. 184.

promjenu) i zato traži od suda da on svojom odlukom promjeni postojeći građanskopravni odnos.⁶⁶

Dakle, za razliku od tužbe za utvrđenje ovom tužbom se traži ostvarivanje prava na neposrednu promjenu pravnih odnosa, a ne utvrđivanje postojećih pravnih odnosa. Pravna promjena se sastoji bilo u zasnivanju, bilo u promjeni ili prestanku nekog pravnog odnosa. Razlog uvođenja ove vrste tužbi u pravni život prepoznajemo u zaštiti opštih interesa. Njihov značaj uslovio je zabranu za pravne subjekte da izazivaju pravnu promjenu prostom jednostranom materijalnopravnom izjavom volje (kakav je otkaz ugovora koji „po sebi“, odnosno samostalno, proizvodi pravne posljedice, ili izjava o prebijanju potraživanja). I kada je samo ova izjava dovoljna, riječ je o preobražajnim pravima, kao posebnoj vrsti subjektivnih građanskih prava, a rješenje je u skladu sa nečelom autonomije volje.

Međutim, kada opšti interesi to zahtijevaju, za punovažno nastupanje željene pravne posljedice, neophodno je da o tome odluči sud. Ovdje je riječ o drugom tipu preobražajnih prava. Titular ovakvog prava mora pokrenuti parnični postupak preobražajnom tužbom, odnosno tužbom koja sadrži zahtjev za pravnu promjenu, sud o tome mora meritorno odlučiti i tek u ovakovom slijedu tražena pravna promjena je punovažna.⁶⁷

Tužilac dakle može podignuti tužbu za preinačenje pravne situacije ukoliko mu pripada pravo na pravnu promjenu (preobražajno pravo) i ukoliko odnosnu pravnu promjenu ili ne može da izazove svojom izjavom volje ili bez saglasnosti druge stranke. Tužilac mora da podigne konstitutivnu tužbu i u slučajevima u kojima zakon ne dopušta da pravni subjekti, sami, bez sadejstva i odluke suda, izazivaju pravne promjene (npr. razvod braka). S obzirom na činjenicu da tužilac nema alternativnog načina da ostvari željenu pravnu promjenu, nego mora da se obrati sudu, u svim ti slučajevima pretpostavlja se postojanje njegovog pravnog interesa i potrebe za pružanjem pravne zaštite ovog tipa. Presuda kojom se konstitutivna tužba usvaja može imati dejstvo od pravosnažnosti presude (ex nunc) ili retroaktivno dejstvo (ex tunc).

⁶⁶ G. Stanković, op.cit., str. 346.

⁶⁷ D. Palačković, op.cit., str. 161.

V Podizanje tužbe

1. Podizanje tužbe

Podizanje tužbe je stranačka parnična radnja kojom se pokreće parnični postupak. Tužba je podignuta kad je podnesena sudu. Ova stranačka parnična radnja izaziva određena dejstva u parnici i van nje i zato je potrebno da se tačno utvrdi trenutak u kome je tužba podignuta.⁶⁸

Ukoliko je tužbeni podnesak predat neposredno u prijemnoj sudskoj kancelariji, tužba je podignuta stavljanjem posebne oznake kojom se konstatuje prijem a koja sadrži datum podnošenja, od strane radnika koji vrši poslove prijema u sudu. Kada je, međutim, tužbeno pismo upućeno preko pošte, preporučenom pošiljkom, tužba je podignuta momentom predaje pošti, običnom pošiljkom, tužba je podignuta kada podnesak stigne u sud i telegramom, tužba je podignuta kada je on predat pošti, pod uslovom da u roku od tri dana u sud stigne uredan podnesak, sa svim nužnim elementima sadržine po zakonu.

Sama predaja podneska nije parnična radnja, ne mora je učiniti lično tužilac ili njegov zastupnik, već to može učiniti bilo koje lice (glasnik, *nuntius*).⁶⁹

Kada tužba bude podnesena i kad prispije u sud, tužba je podignuta. Podizanjem tužbe nastaju određene pravne posljedice. Podizanje tužbe izaziva određena procesnopravna i određena materijalnopravna dejstva predviđena zakonom. Ako tužba bude povučena, ili ako bude odbačena kao nedopuštena, sva pravna dejstva izazvana podizanjem tužbe poništavaju se *ex tunc*, te se u tom slučaju smatra kao da tužba nije ni bila podignuta.⁷⁰

2. Procesnopravna dejstva podizanja tužbe

Podizanje tužbe je stranačka parnična radnja koja izaziva određena procesnopravna dejstva:

1. Podizanjem tužbe pokreće se parnični postupak jer je ona inicijalna parnična radnja.

⁶⁸ G. Stanković, op.cit., str. 348.

⁶⁹ D.Palačković, op.cit., str.163.

⁷⁰ G.Stanković, op.cit., str. 348.

2. Podizanjem tužbe zasniva se procesni odnos između tužioca i suda.
3. Podizanjem tužbe zasnovano je stranačko svojstvo parničara.
4. Podizanjem tužbe definitivno je zasnovana nadležnost jednog suda po pravilu *perpetuatio fori*.
5. Prema trenutku podizanja tužbe cijeni se dopuštenost tužbe u pogledu procesnih pretpostavki.
6. Sud ocjenjuje svoju nadležnost prema okolnostima koje su postojale u trenutku podizanja tužbe.
7. Podizanjem tužbe, tužilac je u slučaju izborne (elektivne) nadležnosti, izvršio izbor nadležnog suda.
8. Podizanjem tužbe tužilac je realizovao ugovor o prorogaciji nadležnosti, ukoliko je on bio sklopljen.
9. Tužilac ima pravo da tužbu preinači ukoliko su se poslije podizanja tužbe promijenile okolnosti, a tuženi nema pravo da se tome protivi.⁷¹

Kao najvažnije procesno-pravne posljedice podnošenja tužbe, Kamhi ističe sledeće:

1. Danom podnošenja tužbe konzumirano je kod izborne mjesne nadležnosti pravo tužioca da bira između dva mjesno nadležna suda;
2. Tužilac je vezan za svoju tužbu. On može doduše da je povuče bez pristanka tuženog prije nego što se tuženi upusti u raspravljanje, bez ikakvih štetnih posljedica po svoj tužbeni zahtjev, ali mora da naknadi tuženom eventualne troškove postupka.⁷²

3. Materijalnopravna dejstva podizanja tužbe

Za podizanje tužbe se vezuju i određena materijalnopravna dejstva koja se manifestuju u samim materijalnopравnim odnosima, a najvažnija su sledeća:

1. Podizanjem tužbe prekida se tok roka zastarjelosti, pod uslovom da se postupak nastavi redovno. Ako tužba bude povučena (ili bude odbačena ili tužbeni zahtjev bude odbijen), prekid nije ni nastupio, a ako odbačena

⁷¹ G. Stanković, op.cit., str. 349.

⁷² S. Kamhi, op.cit., str. 313.

- tužba u roku od 3 mjeseca bude ponovo podignuta, smatra se da je zastarijevanje prekinuto kada je podignuta prva tužba.
2. Kada je pravo na podizanje tužbe vezano za prekluzivni rok, prekida se tok prekluzivnog roka, ukoliko je tužba podignuta prije njegovog isteka.
 3. Ako rok za ispunjenje obaveze nije određen, dužnik dolazi u docnju podizanjem tužbe za osudu na činidbu.
 4. Podizanjem tužbe tužilac konzumira pravo izbora kod alternativnih obligacija ukoliko njemu pripada to pravo.
 5. Od trenutka podizanja tužbe počinje da teče zatezna kamata na dospjela povremena novčana davanja.
 6. Od trenutka podizanja tužbe počinje da teče i zatezna kamata na iznos neisplaćene kamate, ukoliko je zatražena njena isplata.
 7. Ukoliko je podignuta tužba radi zaštite ličnih prava koja se redovno gase smrću titulara, ona prelaze i na nesljednike koji mogu da ih sami štite.
 8. U postupku za razvod braka mjerodavno je pravo države čiji su državljani bili supružnici u trenutku podizanja tužbe.⁷³

Prof. dr Palačković pod važnija materijalnoppravna dejstva navodi:

1. Prekid toka roka za zastarijevanje potraživanja, pod rezolutivnim uslovom da se postupak nastavi⁷⁴ - tako ako tužba bude povučena, prekid nije ni nastupio, a ako odbačena tužba bude ponovo podnesena u roku od tri mjeseca zastarijevanje je prekinuto prvom tužbom;
2. Pravo na povećanje ili smanjenje iznosa naknade štete u vidu rente teče od dana podnošenja tužbe;
3. Održava se materijalnoppravni prekluzivni rok;
4. Ovim momentom tužilac je izvršio izbor kod alternativnih obligacija, ukoliko je njemu takvo pravo pripadalo;
5. Na povremena dospjela novčana davanja teče zatezna kamata od dana podnošenja tužbe;
6. Na iznos neisplaćene kamate momentom podnošenja tužbe počinje da teče zatezna kamata.⁷⁵

⁷³ G. Stanković, op. cit., str. 349.

⁷⁴ Vidi S. Triva, op. cit., str. 332.

⁷⁵ D. Palačković, op.cit., str. 164.

Treba navesti i to da i materijalno-pravne i procesno-pravne posljedice podnošenja tužbe otpadaju ukoliko sud tužbu uopšte ne primi, nego je odmah u fazi pripremanja glavne rasprave, ili u toku postupka odbaci kao nedopuštenu.

Isto tako, tužba neće proizvesti nikakve posljedice ako sam tužilac na vrijeme povuče tužbu (izuzev naknade eventualnih parničnih troškova protivniku).⁷⁶

4. Fikcije o podizanju tužbe

Fikcije su sredstva pravne tehnike kojima se proglašava da je tačno ono što nije tačno i za što se zna da nije tačno. Fikcije su činjenice za koje pravni poredak uzima da su tačne bez obzira na to što je njihov sadržaj imaginaran.⁷⁷

Podizanje tužbe je stranačka parnična radnja kojom se redovno pokreće parnični postupak. U izvjesnim slučajevima, međutim, iako stranka nije podigla tužbu, smatra se da je tužba podignuta i da je parnični postupak pokrenut jer postoji, po samom zakonu, fikcija o podizanju tužbe.⁷⁸

Tako u slučaju kada vanparnični sud prije donošenja odluke u toj vanparničnoj stvari, utvrdi da je u pitanju zapravo parnična stvar koju bi trebalo rešavati po pravilima parničnog postupka, obustavi vanparnični postupak i pravnu stvar ustupi nadležnom (parničnom) sudu, postupak će se (po pravosnažnosti odluke) nastaviti kod ovog suda po pravilima parničnog postupka, iako parnični postupak u toj pravnoj stvari nije bio pokrenut tužbom niti je ona bila podignuta. Fikcija o podizanju tužbe postoji i u slučaju kada tužilac preinači tužbu, jer se smatra da je preinačena tužba bila podignuta u trenutku podizanja prvobitne. Takođe u slučaju naknadnog zasnivanja aktivnog suparničarstva, postoji fikcija da je novi satužilac podigao tužbu kada je tuženi (koji se upustio u raspravljanje) pristao da dođe do zasnivanja tog suparničarstva. Kada u toku brakorazvodne parnice umre jedan od supružnika, a naslednici supružnika imaju pravni interes da se utvrdi da je preživjeli supružnik izgubio pravo na nesleđe, oni mogu nastaviti započeti postupak, radi utvrđivanja da je postojao osnov za razvod braka. Svojom izjavom o nastavljanju postupka, oni pokreću potpuno novu

⁷⁶ S. Kamhi, op. cit., str. 313.

⁷⁷ G. Stanković, op. cit., str. 350.

⁷⁸ Ibidem, str. 350.

parnicu, u kojoj su nove stranke i nov tužbeni zahtjev, te u tom slučaju postoji fikcija o podizanju tužbe. U praksi postoji jedna posebna situacija u kojoj se smatra da postoji fikcija o podizanju tužbe, a to je slučaj kada tužilac na istom ročištu na kome je dao izjavu o povlačenju tužbe, potom izjavi da odustaje od povlečenja tužbe. U tom se slučaju naime smatra da je tužilac ponovo podigao novu tužbu iste sadržine.

VI Promjene tužbe

1. Pojam i vrste promjena tužbe

Kako je svaku parničnu radnju preduzetu u toku postupka, po pravilu moguće dopuniti, izmjeniti ili preinačiti novom parničnom radnjom pod uslovima predviđenim zakonom, tako i tužilac ima mogućnost da izvrši promjene u već podignutoj tužbi u toku postupka. Ovo pravo na promjenu tužbe, predviđeno je zakonom iz razloga ekonomičnosti i racionalnosti, te pod uslovom da tužilac time ne zloupotrebljava svoja procesna ovlašćenja. Sve promjene tužbe mogu se klasifikovati na one kojima se tužbe ne preinačuje i one kojima se tužba preinačuje. U prve spadaju različite ispravke i dopune tužbe, kojima se ne dira u identitet tužbe. Promjene tužbe kojima se tužba preinačuje su takve prirode da prethodno podnesena i preinačena tužba nisu identične.

2. Promjene kojima se tužba ne preinačuje

Promjene tužbe kojima se ne dira u njen identitet, odnosno istovjetnost tužbenog zahtjeva, po samom se zakonu ne smatraju preinečenjem tužbe. U njih spadaju: dopune, ispravke i promjene tužbenih navoda, sužavanje tužbenog zahtjeva i promjena pravnog osnova tužbenog zahtjeva. Dopuna tužbe je promjena tužbe kojom se dopunjuje i razjašnjava prikazano stanje stvari. Ispravka tužbe je promjena tužbe koja se sastoji u ispravkama i promjenama tužbenih navoda, radi otklanjanja grešaka u istim. Sužavanje tužbenog zahtjeva predstavlja promjenu tužbe koja se sastoji u tome da tužilac traži nešto manje od onog što je prvobitno zahtijevao.

Promjena pravnog osnova tužbenog zahtjeva je takva promjena koja se sastoji u tome što tužilac označava drugo pravno pravilo koje, po njegovoj ocjeni, treba primjeniti u konkretnom slučaju da bi se izrekla tražena pravna posljedica.⁷⁹

Promjenom pravnog osnova, tužilac mijenja pravnu kvalifikaciju iznijetog stanja stvari, mijenja svoje mišljenje o pravnom pravilu pod koje sud treba da subsumira utvrđeno činjenično stanje. Pošto je navođenje pravnog osnova

⁷⁹ G.Stanković, op.cit.str.352.

neobavezni elemenat tužbe, za koji sud ionako nije vezan, promjenom pravnog osnova ne dira se u identitet tužbe.⁸⁰

3. Promjene kojima se tužba preinačuje

Preinačenje tužbe je promjena istovjetnosti zahtjeva, povećanje postojećeg ili isticanje drugog zahtjeva uz postojeći.

Tužba nije preinačena ako je tužilac promijenio pravni osnov tužbenog zahtjeva, ako je smanjio tužbeni zahtjev, ili ako je promijenio, dopunio ili ispravio pojedine navode.⁸¹

Preinačenje tužbe znači promjenu tužbe u kvalitativnom smislu, odnosno izmjenu onih elemenata tužbe koji određuju njen identitet u pravnom životu. To znači izmijeniti neki od njenih bitnih elemenata, bilo zahtjev tužbe (predmet spora), bilo ličnost stranke prema kojoj se, posredstvom suda, traži određeni tip zaštite.⁸²

U zavisnosti od toga koji se od ovih elemenata mijenja, govori se o preinačenju tužbe u objektivnom smislu i preinačenju tužbe u subjektivnom smislu. Takođe je moguće da istovremeno dođe i do subjektivnog i do objektivnog preinačenja tužbe. Preinačenje je moguće do zaključenja glavne rasprave, odnosno samo u prvostepenom postupku.

4. Objektivno preinačenje tužbe

Preinačenjem tužbe, na osnovu naprijed navedenog člana 56. ZPP-a, smatra se: promjena istovjetnosti zahtjeva, povećanje postojećeg zahtjeva i isticanje drugog zahtjeva uz postojeći.

Promjena istovjetnosti zahtjeva znači da umjesto prvobitnog zahtjeva u tužbi, tužilac u suštini stavlja drugi zahtjev (umjesto plaćanja zakupnine traži, odnosno zahtjeva raskidanje zakupodavnog odnosa).⁸³

⁸⁰ G. Stanković, op.cit., str. 352.

⁸¹ ZPP, čl. 56.

⁸² D. Palačković, op.cit., str. 164.

⁸³ S. Kamhi, op. cit., str. 315.

Ova je promjena izvršena kada se mijenja bilo koji od dva elementa tužbenog zahtjeva, bilo činjenice (događaj iz života), bilo pravna posljedica koju tužilac iz ovakvih činjenica izvodi i traži odluku suda o njima.⁸⁴

Kada tužilac istakne novi zahtjev umjesto ranijeg, smatra se da je tužba sa prvobitnim zahtjevom povučena.

U praksi, do preinačenja tužbe najčešće dolazi povećanjem postojećeg zahtjeva, kada to opravdavaju činjenice koje se pojave kao nove u parnici.⁸⁵

Najčešće, to je u sporovima za naknadu štete, zbog tjelesnog oštećenja. Prvobitno postavljen zahtjev zbog smanjenja radne i opšte životne sposobnosti, povećava se na način da se traženi iznos u tužbi mijenja na veći iznos koji odgovara promjeni koja je nastala od podnošenja tužbe daljim pogoršanjem zdravlja tužioca, a kao posljedica povreda zbog kojih se tužbom traži naknada štete.

Preinačenjem tužbe smatra se i isticanje drugog zahtjeva uz postojeći (tužilac otkazuje zakupodavni odnos, pa u toku postupka postavi još zahtjev da mu tuženi plati i zaostalu zakupninu ili da mu naknadi štetu koju je počinio nedopuštenom upotrebom predmeta zakupa).⁸⁶

Uslovi i rokovi preinačenja regulisani su članom 57. ZPP-a:

Tužilac može preinačiti tužbu najdocnije do zaključenja pripremnog ročišta ili do početka glavne rasprave ako pripreмно ročište nije održano.

Poslije održavanja pripremnog ročišta, a najdocnije do zaključenja glavne rasprave, sud može dozvoliti preinačenje tužbe samo ako ocijeni da preinačenje nije usmjereno na odugovlačenje postupka i ako tuženi pristane na preinačenje.

Smatraće se da postoji pristanak tuženog na preinačenje tužbe ako se on upusti u raspravljanje o glavnoj stvari po preinačenoj tužbi, a nije se prije toga protivio preinačenju.

Sud će, u slučaju iz stava 2. ovog člana, dozvoliti preinačenje tužbe i kad se tuženi protivi preinačenju ako su ispunjeni svi sljedeći uslovi:

- 1) tužilac bez svoje krivice nije mogao tužbu preinačiti ranije,

⁸⁴ D. Palačković, op. cit., str. 164.

⁸⁵ V. Rajović, M. Živanović, R. Momčilović, op. cit., str. 58.

⁸⁶ S. Kamhi, op. cit., str. 315.

2) tuženi je u mogućnosti da raspravlja po preinačenoj tužbi bez odlaganja glavne rasprave.

Protiv rješenja kojim se usvaja ili odbija preinačenje tužbe nije dozvoljena posebna žalba.⁸⁷

„Osnov za preinačenje tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva u nastavku prvostepenog postupka, poslije ukidanja ranije presude po žalbi tuženog, mogu biti samo nove činjenice, nastale poslije zaključenja glavne rasprave u ranijem postupku. » (Savezni sud, Gž. 24/77, Advokatura, Časopis za pravnu teoriju i praksu, 2005. , Banja Luka, broj 13-14, str. 369.)

5. Subjektivno preinačenje tužbe

Stranačko svojstvo se stiče označavanjem u tužbi. Tužilac može naknadno da preinači tužbu promjenom u ličnosti tuženog i to tako što će ili proširiti tužbu na novog ili na nove tužene, i tako naknadno zasnovati pasivno suparničarstvo, ili što će, umjesto prvobitno tuženog, tužiti neko drugo lice i tako izazvati čisto procesno sukcesiju.⁸⁸

U slučaju preinačenja tužbe proširenjem na nove tužene i naknadnim zasnivanjem nužnog suparničarstva, potreban je pristanak novog tuženog jer on stupa u parnicu u onom stanju u kome se ona nalazi u tom trenutku.

„Kad se novooznačeni tuženi protivi proširenju tužbe i ne pristaje da stupi u parnicu, onda će sud odbiti prijedlog za proširenje tužbe shodno čl. 190. st. 2. ZPP, i postupak će okončati samo prema strankama koje su označene u sporu prilikom njegovog pokretanja“. (Vrhovni sud Srbije, Gž. 514/78, Advokatura, Časopis za pravnu teoriju i praksu, 2005. , Banja Luka, broj 13-14, str. 369.)

Proširenju se ne mogu protiviti jedinstveni suparničari, kao ni umješak koji je od početka sudjelovao u parnici. Saglasnost prvobitno tuženog nije potrebna jer se njegova procesna pozicija ne mijenja.

„Kad novi tuženi u sporu ima položaj jedinstvenog suparničara, onda proširenje tužbe na njega nije uslovljeno njegovim pristankom da stupi u parnicu, pa će sud

⁸⁷ ZPP RS, čl. 57.

⁸⁸ G. Stanković, op.cit. str. 353.

dozvoliti objektivno preinačenje tužbe i kad se novi tuženi tome protivio.“ (Vrhovni sud Srbije, Gž. 1985/77, Advokatura, Časopis za pravnu teoriju i praksu, 2005. , Banja Luka, broj 13-14, str. 369.)

U slučaju preinačenja koje dovodi do čisto procesne sukcesije, potreban je pristanak kako novog, tako i prvobitno tuženog jer se prema njemu tužba zapravo povlači, a za dopuštenost te parnične radnje po zakonu je neophodan pristanak tuženog. Ova je situacija regulisana članom 58. našeg Zakona o parničnom postupku:

Tužilac može, u roku iz člana 57. ovog zakona, svoju tužbu preinačiti i tako što će umjesto prvobitno tuženog tužiti drugo lice.

Za preinačenje tužbe u smislu stava 1. Ovog člana potreban je pristanak lica koje treba da stupa u parnicu namjesto prvobitnog tuženog. Ako se prvobitni tuženi već upustio u raspravljanje o glavnoj stvari, potreban je i njegov pristanak.

Lice koje stupa u parnicu namjesto prvobitnog tuženog mora primiti parnicu u onom stanju u kakvom se ona nalazi u trenutku kad u nju stupa.⁸⁹

Za razliku od objektivnog preinečenja, kod kojeg se u pogledu novog zahtjeva parnica smatra pokrenutom tek kad je novi zahtjev istaknut, a litispidencija nastupa dostavljanjem tuženom tužiočeve izjave o preinačenju, kod subjektivnog preinačenja, s obzirom da novi tuženi prima parnicu u stanju u kojem se nalazi u trenutku kad u nju stupa, pokretanje parnice i litispidencija kao i građansko-pravne posljedice podnošenja tužbe, nastupaju prema novom tuženom već od momenta njihovog nastupanja prema prvobitno tuženom.⁹⁰

⁸⁹ ZPP RS, čl. 58.

⁹⁰ J. Čizmović, op.cit., str. 36.

VII Povlačenje tužbe

1. Povlačenje tužbe

Povlačenje tužbe je jednostrana neposredna parnična radnja tužioca kojom izjavljuje da odustaje od traženja da sud u konkretnoj parnici odluči o osnovanosti njegovog tužbenog zahtjeva.⁹¹

Ova je parnična radnja regulisana članom 59. Našeg ZPP-a:

Tužilac može povući tužbu bez pristanka tuženog prije nego što tužba bude dostavljena tuženom. Tužba se može povući i poslije dostavljanja tuženom, sve do zaključenja glavne rasprave, ako tuženi na to pristane. Ako se tuženi u roku od osam dana od dana obavještenja o povlačenju tužbe ne izjasni o tome, smatraće se da je pristao na povlačenje.

Povučena tužba smatra se kao da nije ni bila podnijeta i može se ponovo podnijeti.⁹²

Iz navedenog člana, jasno se vidi da je pravo na povlačenje tužbe vremenski ograničeno, odnosno da tužilac ima pravo povući tužbu prije upuštanja tuženog u raspravljavanje o glavnoj stvari, a nakon toga izjava o povlačenju tužbe može imati dejstvo samo ukoliko tuženi na to pristaje. Ovakvo rješenje nalazi opravdanje u činjenici da i tuženi može imati interes da se parnica okonča donošenjem meritorne odluke.

Pitanje je kada se smatra da se tuženi upustio u raspravljavanje? Svakako, tek od časa kada se upustio u raspravljavanje o samom tužbenom zahtjevu, o meritumu spora.⁹³

Ne može se smatrati da se tuženi upustio u raspravljavanje kada se njegova djelatnost u parnici ograničila samo na stavljanje procesnih prigovora koji sprečavaju da se pokrenuti parnični postupak nastavi i dovrši (npr. na prigovor da za raspravljavanje spora nisu nadležni sudovi, da parnične stranke nisu parnično

⁹¹ S. Triva, op.cit., str. 343.

⁹² ZPP RS, čl. 59

⁹³ S. Kamhi, op. cit., str. 318.

sposobne ili da nisu valjano zastupane, na prigovor litispidencije, rei iudicatae itd.)⁹⁴

Tužilac može da povuče tužbu u cjelosti ili djelimično. Djelimično povlačenje tužbe podrazumjeva smanjenje broja ili visine zahtjeva.

„Tužilac može u istom sporu više puta da povlači tužbu u pogledu dela tužbenog zahteva i da ponovo postavlja isti tužbeni zahtev sve do zaključenja glavne rasprave, ukoliko su ispunjeni ostali potrebni uslovi. » (Viši privredni sud Srbije Pž-2542/74, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, 1977. , Beograd, str. 388.).

Izjava o povlačenju automatski izaziva dejstvo, te se ne može povući, odnosno opozvati.

„Povlačenje tužbe ne može se opozvati iako je tužba povučena u zabludi. “ (Viši privredni sud u Ljubljani, Sl-139/68, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, 1977. , Beograd, str. 386.).

Ukoliko je tužilac na istom ročištu, na kome je dao izjavu o povlačenju tužbe, potom izjavio da odustaje od povlačenja tužbe, smatra se da je tužbu ponovo podigao.

„Ako je tužba pred sudom na zapisniku povučena bez odricanja od tužbenog zahteva, te tužilja na istoj raspravi izjavila da odustaje od povlačenja tužbe, ova nova izjava tužilje ima se smatrati kao novo podnošenje tužbe. “ (OVSS u N. Sadu, Gž-335/64, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, 1977. , Beograd, str. 386.).

Motivi povlačenja tužbe nemaju procesni značaj, te nisu procesnopravno relevantni.

Povlačenjem tužbe poništavaju se sve pravne posljedice prouzrokovane podnošenjem tužbe i zasnivanjem litispidencije (ex tunc). Gube važnost ne samo

⁹⁴ S. Kamhi, op. cit., str. 318.

već obavljene radnje tužioca, već i radnje suda i tuženog. Rješenje suda o povlačenju tužbe je deklarativne prirode.⁹⁵

Jedina procesna posljedica povlačenja tužbe je dužnost tužioca da tuženom naknadi parnične troškove ukoliko povlačenje tužbe nije bilo posljedica činjenice da je tuženi, posle podizanja tužbe, ispunio tužiočev materijalnopravni zahtjev.⁹⁶

Za brakorazvodne parnice, rezervisan je nešto drugačiji režim u pogledu povlačenja tužbe, a u svrhu očuvanja institucije braka. Tako, u ovoj parnici, tužilac može da povuče tužbu i bez pristanka tuženog sve do zaključenja glavne rasprave, a uz pristanak tuženog i nakon zaključenja glavne rasprave, pa čak i nakon donošenja odluke, sve do njene pravnosnažnosti.

„Sporazumni predlog radi razvoda braka može povući i samo jedan supružnik, dok drugi supružnik ne postaje samim tim tužilac.“ (Vrhovni sud Srbije, Odeljenje u N. Sadu, Gž-628/66, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, 1977. , Beograd, str. 386.).

2. Fikcije o povlačenju tužbe

Fikcije o povlačenju tužbe, predviđene su procesnim pravilima u nizu situacija u kojima je izostala izričita izjava o povlačenju tužbe i kad se po samom zakonu smatra da je tužba povučena. Fikcije o povlačenju tužbe postoje u sledećim situacijama:

- 1) ako tužilac, koji je neuka stranka, u roku koji mu je sud odredio da ispravi ili da dopuni tužbu koja mu je vraćena na ispravku ili na dopunu, to ne učini;
- 2) ako tužilac, kome je naloženo da položi aktorsku kauciju, to ne učini u određenom roku;
- 3) ako tužilac preinači tužbu promjenom tužbenog osnova ili promjenom istovjetnosti tužbenog zahtjeva, a prethodno istaknuti zahtjev ne istakne kao eventualni;

⁹⁵ S. Triva, op.cit., str. 344.

⁹⁶ G. Stanković, op.cit., str. 361.

- 4) ako uredno pozvani tužilac ne dođe na pripremno ročište, a prisutni tužilac ne predloži da se raspravlja u odsustvu tužioca;
- 5) ako sa ročišta za glavnu raspravu neopravdano izostanu i tužilac i tuženi;
- 6) kad je sud propustio da odluči o svim istaknutim zahtjevima ili o dijelu zahtjeva, a stranka ne predloži u roku od 15 dana od prijema presude da sud donese dopunsku presudu (smatra se da je tužilac u tom dijelu povukao tužbu);
- 7) ako se supružnici u toku postupka za mirenje pomire (smatra se da je povučena brakorazvodna tužba);
- 8) ako tužilac u parnici za poništenje braka, koji je sklopljen za vrijeme trajanja ranijeg braka, koji nije mogao da dokaže postojanje ranijeg braka izvodom iz matične knjige vjenčanih i kome je sud naložio da pokrene parnicu radi utvrđenja da raniji brak postoji, ne postupi po nalogu suda;
- 9) ako tužilac u bračnoj parnici izjavi da se odriče od tužbenog zahtjeva;
- 10) ako u paternitetskoj odn. maternitetskoj parnici nisu tužbom bila obuhvaćena sva potrebna lica kao nužni suparničari i tužilac, u roku koji mu je određen, ne preinači tužbu ili ne pozove da se tužbi pridruže lica koja moraju biti stranke u postupku;
- 11) ako u parnici koja se vodi u tzv. medijskim parnicama protiv odgovornog urednika sredstva javnog informisanja, izostane tužilac sa prvog ili bilo kog kasnijeg ročišta.⁹⁷

⁹⁷ G. Stanković, op. cit., str. 360.

VIII Odricanje od tužbenog zahtjeva

1. Odricanje od tužbenog zahtjeva

Odricanje od tužbenog zahtjeva je jednostrana neposredna parnična radnja tužioca kojom izjavljuje da se odriče svog prava tražiti da mu sud pruži pravnu zaštitu određenog sadržaja (formulisanog u tužbi) ; da je njegov tužbeni zahtjev neosnovan; da mu ne pripada pravo na zatraženu pravnu zaštitu.⁹⁸

Izjava o odricanju može se dati do zaključenja glavne rasprave u prvostepenom postupku, automatski izaziva svoje procesno dejstvo, te nije potrebno ni odobrenje suda, ni pristanak tuženog da bi nastupile posljedice koje izaziva. Tužilac može da se odrekne tužbenog zahtjeva tek pošto je postupak pokrenut a ne i prije nego što je tužba podignuta, a izjava o odricanju ne može da bude vezana ni za uslov, ni za rok. Motivi tužioca za preduzimanje ove dispozitivne parnične radnje, procesno su irelevantni, sud samo ispituje dopuštenost njenog preduzimanja u konkretnom slučaju.

Odricanje od tužbenog zahtjeva biće pravno relevantno samo ako nije u suprotnosti sa prinudnim propisima i javnim moralom, dakle ako se kreće u granicama slobodne dispozicije tužbenim zahtjevom.⁹⁹

„Rešenje kojim se završava parnični postupak usled odricanja od tužbenog zahteva može se pobijati žalbom zbog toga što je izjava o odricanju od tužbenog zahteva data usled prevare ili u zabludi ili pod uticajem prinude ili pretnje.“ (Vrhovni sud Srbije, Odeljenje u N. Sadu, Gž-1357/64, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, 1977. , Beograd, str. 386.).

„Izjava o odricanju od tužbenog zahteva proizvodi pravne posledice od trenutka kada je sudu saopštena. No, ako je izjava o odricanju od tužbenog zahteva data usled prevare, ona se u zasebnoj parnici može obesnažiti.“ (Vrhovni sud Vojvodine, Gž-1283/73, objavljeno u Ralčić - Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, 1977. , Beograd, str. 387.).

⁹⁸ S. Triva, op.cit., str. 345.

⁹⁹ Ibidem, str. 346.

Naime, u ovakvim slučajevima sud donosi odluku u formi presude na osnovu odricanja.

Ovakvom odlukom meritorno se okončava parnica. Od momenta pravnosnažnosti ove presude moguće je u novoj parnici između istih lica i o istoj pravnoj stvari istaći prigovor *res iudicata*.¹⁰⁰

Iako su parnične radnje od neposrednog dejstva neopozive, zakon u slučaju odricanja (kao i u slučaju radnje priznanja tužbenog zahtjeva) predviđa izuzetak, te ukoliko tužilac opozove svoje odricanje od tužbenog zahtjeva do zaključenja glavne rasprave (što može učiniti bez ikakvog obrazloženja), sud mora nastaviti raspravljanje o predmetu spora i izvođenje dokaza. I u slučaju opozivanje izjave o odricanju, nije potreban pristanak tuženog.

¹⁰⁰ D. Palačković, op.cit., str. 167.

IX Modaliteti tužbenog zahtjeva

1. Pojam i vrste

Tužbeni zahtjev tužbe može biti jednostavan ili složen. Tužbeni zahtjev je jednostavan ukoliko tužilac od suda traži da sud presudom odluči o samo jednoj glavnoj stvari, a složen je u slučaju da tužilac jednom tužbom u formalnom smislu, istakne više samostalnih glavnih zahtjeva.

Isticanje sporednog zahtjeva uz glavni, po samom zakonu ne predstavlja kumulaciju tužbenih zahtjeva.¹⁰¹

Svaki tužilac može protiv istog tuženog istovremeno podnijeti neograničen broj tužbi radi ostvarenja različitih tužbenih zahtjeva.

Razlozi ekonomičnosti, koncentracije postupka, racionalnog jednokratnog obavljanja procesnih radnji za potrebe rješavanja više sporova, razlozi pravne sigurnosti i ujednačene primjene zakona, te mogućnost da se u jednom jedinstvenom postupku integralno riješe svi sporni odnosi među određenim strankama- uslovljavaju procesnu instituciju objektivne kumulacije, koja omogućuje tužiocu da u jednoj tužbi, shvaćenoj u formalnom smislu, istakne više tužbenih zahtjeva protiv istog tuženog.¹⁰²

Objektivna kumulacija tužbenih zahtjeva, dakle podrazumjeva spajanje više tužbenih zahtjeva u jednoj tužbi protiv istog tuženog. Ona je rezultat dispozicije tužioca, a s obzirom na trenutak nastajanja može biti početna i naknadna, zavisno od toga da li je do spajanja tužbenih zahtjeva došlo simultano, još u trenutku podizanja tužbe ili naknadno, u toku postupka, do zaključenja glavne rasprave. U zavisnosti od odnosa između kumuliranih zahtjeva, razlikuju se : obična kumulacija, eventualna kumulacija, alternativna i supsidijarna kumulacija.

¹⁰¹ G. Stanković, op. cit., str. 334.

¹⁰² S. Triva, op. cit., str. 335.

2. Obična kumulacija

Obična objektivna kumulacija postoji kad tužilac u jednoj tužbi koju je podigao protiv istog tuženog kumulira više tužbenih zahtjeva. Obična kumulacija je najčešći oblik spajanja tužbenih zahtjeva.

Tužilac ističe više tužbenih zahtjeva prema jednom tuženom i traži da sud odluči tako što će usvojiti sve istaknute zahtjeve.¹⁰³

Kumuliranje više zahtjeva u jednoj tužbi javlja se najčešće u parnicama radi naknade raznih vidova štete iz saobraćajnog udesa, tj. pojedinačnih naknada za svaku od posljedica udesa, materijalna šteta zbog troškova liječenja, zbog izgubljene zarade, zbog tjelesnog oštećenja kao posljedice smanjenja radne sposobnosti, u visini vrijednosti oštećenog ili uništenog vozila, kao i nematerijalna šteta (pretrpljen bol, strah, smanjena opšta životna sposobnost) itd.¹⁰⁴

Uslovi dopuštenosti ovakve kumulacije, predviđeni su zakonom. Objektivna kumulacija dopuštena je uvijek kada su svi istaknuti zahtjevi povezani istim činjeničnim i pravnim osnovom, a ukoliko to nije slučaj, kumulacija je dopuštena ako je za sve kumulirane zahtjeve stvarno i mjesno nadležan isti sud i ako je za odlučivanje o svim zahtjevima određena ista vrsta postupka. Sud je ovlašten da iz razloga cjelishodnosti razdvoji postupak i odredi odvojeno raspravljanje o pojedinim kumuliranim zahtjevima. Ova su pitanja regulisana članom 55. našeg ZPP-a:

U jednoj tužbi tužilac može istaći više zahtjeva protiv istog tuženog kad su svi zahtjevi povezani istim činjeničnim i pravnim osnovom.

Ako zahtjevi nisu povezani istim činjeničnim i pravnim osnovom, oni se mogu istaći u jednoj tužbi protiv istog tuženog samo kad je isti sud stvarno nadležan za svaki od ovih zahtjeva i kad je za sve zahtjeve određena ista vrsta postupka, a sud ocjeni da isticanje takvih tužbenih zahtjeva u jednoj tužbi doprinosi ekonomičnosti postupka.

¹⁰³ G. Stanković, op.cit., str. 335.

¹⁰⁴ V. Rajović, M. Živanović, R. Momčilović, op. cit., str. 57.

Ako sud, u slučaju iz stava 2. ovog člana, ocijeni da isticanje više tužbenih zahtjeva u jednoj tužbi ne doprinosi ekonomičnosti postupka, najdocnije na pripremnom ročištu donijeće rješenje o razdvajanju postupaka.¹⁰⁵

3. Eventualna kumulacija

Eventualna kumulacija tužbenih zahtjeva je vid objektivne kumulacije tužbenih zahtjeva koji su kumulirani tako što tužilac ističe dva ili više tužbenih zahtjeva, koji su u međusobnoj vezi, i predlaže da sud usvoji sledeći od tih zahtjeva za slučaj da nađe da prethodno istaknuti zahtjev nije osnovan.¹⁰⁶

Ovaj vid kumulacije regulisan je Članom 55. Zakona o parničnom postupku, st. 4. i 5.

Tužilac može dva ili više tužbenih zahtjeva koji su u međusobnoj vezi istaći u jednoj tužbi, i tražiti da sud usvoji sljedeći od tih zahtjeva ako nađe da onaj koji je u tužbi istaknut prije njega nije osnovan.

Zahjevi se mogu po stavu 4. Ovog člana istaći u jednoj tužbi samo ako je sud stvarno nadležan za svaki od istaknutih zahtjeva i ako je za sve zahtjeve određena ista vrsta postupka.¹⁰⁷

Dakle kod eventualne kumulacije, za razliku od obične, ne traži se da sud usvoji sve kumulirane zahtjeve prema istom tuženom, već samo jedan od više kumuliranih zahtjeva. Ova vrsta kumulacije predstavlja određenu pogodnost za tužioca koji u trenutku podizanja tužbe nije siguran u osnovanost svojih pretenzija prema tuženom.

Tužilac će ovakav tužbeni zahtjev istaći kad dopušta mogućnost da sud utvrdi drugačije činjenično stanje od onoga na kome je tužba zasnovana, pa iz tog drugačijeg činjeničnog stanja proizilazi drugačija pravna posljedica, ili čak i u slučaju kad se činjenično stanje na kojem je zasnovan eventualni zahtjev ne razlikuje od onoga na kome se zasniva glavni, ali je moguća različita pravna ocjena istih činjenica.¹⁰⁸

¹⁰⁵ ZPP RS, čl. 55. , stav 1,2,3.

¹⁰⁶ G.Stanković.op.cit., str. 336.

¹⁰⁷ ZPP RS, čl. 55., st. 4, 5.

¹⁰⁸ J. Čizmović, op. cit., str. 28.

Kod eventualne kumulacije pravi se razlika između osnovnog, odnosno prvoredno istaknutog zahtjeva i ostalih, narednih zahtjeva koji su pomoćni, odnosno eventualni.

Tako je i odlučivanje o eventualnom zahtjevu dopušteno tek kada sud nađe da osnovni zahtjev nije osnovan.¹⁰⁹

Kumulirani zahtjevi u slučaju eventualne kumulacije se međusobno isključuju, a usvajanjem jednog od njih, tužilac je ostvario željeni cilj.

4. Alternativna kumulacija

Alternativna kumulacija tužbenih zahtjeva predstavlja jedan od modaliteta tužbenog zahtjeva koji je moguć samo izuzetno i u određenim slučajevima. Ona je dopuštena u parnicama koje se vode povodom alternativnih obligacija i kada tužilac iz više činjeničnih osnova, ističe samo jednu posljedicu. Objektivna kumulacija zahtjeva ne postoji kod alternativne obaveze. Kod alternativne obaveze se radi o različitim mogućnostima ispunjenja samo jednog zahtjeva, a ne više njih kao kod objektivne kumulacije.

Alternativna obaveza proizilazi iz građansko-pravnog odnosa stranaka, kada je tužilac ovlašćen da od tuženog zahtjeva samo jedan određeni od više predviđenih načina ispunjenja obaveze (pravo izbora tužioca), ili da prema tuženom istakne više zahtjeva, s tim što se tuženi može osloboditi obaveze ispunjenjem bilo kojeg od tih zahtjeva (pravo izbora tuženog).¹¹⁰

U procesnom smislu, u prvom slučaju, kada pravo izbora pripada tužiocu, on ovo svoje pravo vrši prije podnošenja tužbe, isticanjem samo jednog zahtjeva u tužbi. U slučaju kada pravo izbora pripada tuženom, tužilac je dužan u tužbenom zahtjevu navesti sve mogućnosti ispunjenja obaveze, a sud će tuženog, ukoliko je tužbeni zahtjev osnovan, osuditi na ispunjenje svih mogućnosti, ostavljajući tuženom izbor načina na koji će se osloboditi svoje obaveze.¹¹¹

Alternativna kumulacija više zahtjeva kojim se ističe jedna pravna posljedica iz više činjeničnih odnosa, rezultat je okolnosti što povodom istog događaja

¹⁰⁹ G. Stanković, op. cit., str. 337.

¹¹⁰ J. Čizmović, op. cit., str. 29.

¹¹¹ J. Čizmović, op.cit., str. 29.

postoje dva različita materijalnopravna odnosa i dva različita materijalnopravna zahtjeva kojima treba da se ostvaruje jedna ista činidba.

5. Supsidijarna kumulacija

Procesnim pravilima predviđeno je da tužilac koji u tužbi traži da mu se dosudi ispunjenje dugovane činidbe, može da istovremeno predloži da tuženi, umjesto dugovane činidbe, plati određeni novčani iznos ili da ispuni neku drugu činidbu.¹¹²

Isticanjem supsidijarnog zahtjeva uz osnovni, tužilac modifikuje svoj tužbeni zahtjev i, pored osnovnog zahtjeva, ističe supsidijarni zahtjev.

Kod ovakovih obligacija povjerilac može zahtijavati samo jednu-dugovanu nenovčanu činidbu, a ne i onu kojom dužnik može da se oslobodi svoje obaveze, pa je oslobađanje obaveze plaćanjem određenog novčanog iznosa u suštini ovlašćenje tuženog. Stoga nema kumulacije zahtjeva.¹¹³

Pravo izbora koje je ovdje na strani dužnika, odnosno tuženog, ne gasi se ni ako on u parnici da izjavu da će izvršiti fakultativnu činidbu (plaćanje). Ovo ovlašćenje tuženog gasi se tek kada povjerilac u izvršnom postupku dobije, makar i samo djelimično, dugovanu činidbu.¹¹⁴

Alternativna mogućnost oslobođenja od obaveze nije tužbeni zahtjev već građanskopravna ponuda, podvrgnuta u cjelini pravilima građanskog prava.¹¹⁵

Iz navedenog slijedi da sud ne može raspravljati i odlučivati o alternativnoj mogućnosti, niti ulaziti u ocjenu njene adekvatnosti, te da ni u ovom slučaju nema kumulacije tužbenih zahtjeva.

¹¹² G. Stanković, op. cit., str. 340.

¹¹³ D. Palčković, op. cit., str. 172.

¹¹⁴ Ibidem., str. 172.

¹¹⁵ S. Triva, op. cit., str. 339.

Zaključak

Tužba je parnična radnja kojom se daje impuls za vođenje parnice.

Tužba se može definisati u materijalnom i formalnom smislu.

Tužba u materijalnom smislu je inicijalna parnična radnja tužioca koja sadrži određeni zahtjev za presudu.

Tužba u formalnom smislu definiše se kao pismo u kome je sadržana tužbena parnična radnja.

Tužba ima svoje obligatorne i fakultativne elemente.

Prema zakonu o parničnom postupku RS, tužba mora da sadrži:

1. Osnov za nadležnost suda - tužilac se poziva na određenu zakonsku odredbu na osnovu koje se utvrđuje nadležnost konkretnog suda, pri čemu je bitno navesti i činjenice koje dovode do primjene te zakonske odredbe.
2. Tužbeni zahtjev – najvažniji dio tužbe u kojem tužilac formuliše svoj prijedlog o tome kako dispozitiv presude treba da glasi.
3. Činjenice na kojim tužilac zasniva tužbeni zahtjev – čine ih pravno relevantne činjenice iz kojih proizilazi pravna posljedica koja se tužbom traži.
4. Dokazi – njima se utvrđuje istinitost činjeničnih navoda iznesenih u tužbi
5. Vrijednost spora – predstavlja osnov za odedivanje sudske takse, za obračunavanje troškova zastupanja od strane advokata, utvrđivanje vrste parničnog postupka, te prava na podnošenje revizije.
6. Pravni osnov – fakultativni element tužbe, čine ga pravni propisi pod koje treba svesti činjenice, sud nije vezan za pravni osnov naveden u tužbi.

S obzirom na sadržaj pravne zaštite koja se njima traži, tužbe se u građanskom procenom pravu dijele na kondemnatorne, kojima se traži da se tuženom izrekne zapovijest da se na određeni način ponaša (da nešto da, učini, ne učini, propusti ili trpi) i da tako ispuni dugovanu činidbu; deklarativne, kojima se traži da sud utvrdi postojanje ili nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa, ili istinitost ili neistinitost neke isprave; i konstitutivne, kojima se od suda traži da on svojom odlukom promjeni postojeći građanskopravni odnos.

Podizanje tužbe je stranačka parnična radnja kojom se pokreće parnični postupak. Tužba je podignuta kada je podnesena sudu.

Podizanje tužbe izaziva određena procesnopravna i materijalnopravna dejstva.

Preinačenje tužbe podrazumijeva promjenu tužbe u kvalitativnom smislu, odnosno izmjenu nekog od njenih bitnih elemenata bilo zahtjeva tužbe, bilo ličnosti stranke prema kojoj se posredstvom suda, traži određeni tip zaštite, u zavisnosti od čega se i govori o preinačenju tužbe u objektivnom, odnosno subjektivnom smislu.

Povlačenje tužbe je dispozitivna parnična radnja tužioca kojom on izjavljuje da odustaje od svoje inicijalne parnične radnje. Povučena tužba smatra se kao da nije ni bila podnijeta i može se ponovo podnijeti.

Odricanje od tužbenog zahtjeva je dispozitivna radnja tužioca kojom on izjavljuje da se odriče od svog zahtjeva za zaštitu prava određene sadržine koji je formulisao u tužbi u vidu tužbenog zahtjeva. U ovom slučaju sud donosi odluku u formi presude na osnovu odricanja i ovom se odlukom meritorno okončava parnica, te od njene pravnosnažnosti moguće je u novoj parnici, između istih lica i o istoj pravnoj stvari, istaći prigovor *res iudicata*.

Objektivna kumulacija tužbenih zahtjeva podrazumijeva spajanje više tužbenih zahtjeva protiv istog tuženog u jednoj tužbi. U zavisnosti od odnosa između kumularanih zahtjeva, razlikuju se obična, eventualna, alternativna i supsidijarna kumulacija.

Obična objektivna kumulacija postoji kada u jednoj tužbi koju je podigao protiv istog tuženog, kumulira više tužbenih zahtjeva.

Eventualna kumulacija je vid objektivne kumulacije tužbenih zahtjeva koji su kumulirani tako što tužilac ističe dva ili više tužbenih zahtjeva, koji su u međusobnoj vezi te predlaže da sud usvoji sledeći od tih zahtjeva za slučaj da nađe da prethodno istaknuti nije osnovan.

Alternativna kumulacija predstavlja jedan od modaliteta tužbenog zahtjeva i dopuštena je u parnicama koje se vode povodom alternativnih obligacija i kada tužilac iz više činjeničnih osnova, ističe samo jednu posledicu.

Supsidijarna kumulacija predstavlja modalitet tužbenog zahtjeva u kojem tužilac pored osnovnog zahtjeva, ističe i supsidijarni. U ovom slučaju nema kumulacije tužbenih zahtjeva.

Literatura:

1. Obrad Stanojević, Rimsko pravo, Srpsko Sarajevo, 2000.
2. Marijan Horvat, Rimsko pravo, Zagreb, 1980.
3. Gordana Stanković, Građansko procesno pravo, Niš, 2007.
4. Dušica Palačković, Parnično procesno pravo, Kragujevac, 2004.
5. Siniša Triva, Građansko procesno pravo, Zagreb, 1972.
6. Tomislav Ralčić; Vitoje Tanasković, Zakon o parničnom postupku sa komentarom, sudskom praksom i obrascima, Beograd, 1977.
7. Borivoje Poznić, Građansko procesno pravo, Beograd, 1980.
8. Samuel Kamhi, Građanski sudski postupak, Sarajevo, 1961.
9. Veroljub Rajović; Milorad Živanović; Radosav Momčilović, građansko procesno pravo, Banja Luka, 2001.
10. Zlatko Kulenović; Stjepan Mikulić; Svjetlana Milišić-Veličković; Jadranka Stanišić; Danka Vučina, Komentar zakona o parničnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, Sarajevo, 2005.
11. Boris Kandare; Jozo Čizmić, Priručnik iz građanskog parničnog procesnog prava, Mostar, 1996.
12. Milorad Živanović, Tužba za utvrđenje u parničnom postupku, Banja Luka, 1991.
13. Advokatura, Časopis za pravnu teoriju i praksu, broj 13-14, Banja Luka, 2005
14. Advokatura, Časopis za pravnu teoriju i praksu, broj 15-15, Banja Luka, 2007.
15. Zakon o parničnom postupku Republike Srpske , Službeni glasnik Republike Srpske , broj 58, Banja Luka, 2003.
16. Ustav Republike Srpske

Sadržaj

Uvod	1
I Pogled u prošlost	2
1. Rimsko pravo	2
2. Anglosaksonsko pravo	4
II Tužba	5
1. Pojam tužbe	5
2. Pravna priroda tužbe.....	6
3. Tužba i pravo na pravnu zaštitu	8
III Forma i sadržina tužbe	9
1. Forma tužbe	9
2. Sadržina tužbe	10
3. Osnov za nadležnost.....	11
4. Tužbeni zahtjev	12
5. Činjenice na kojima tužilac zasniva tužbeni zahtjev	13
6. Dokazi kojima se utvrđuju činjenice.....	15
7. Vrijednost spora	16
8. Pravni osnov	17
IV Vrste tužbi	19
1. Podjela tužbi	19
2. Kondemnatorna tužba	19
3. Deklarativna tužba.....	21
4. Odnos kondemnatorne i deklarativne tužbe.....	23
5. Konstitutivna tužba	24

V Podizanje tužbe.....	26
1. Podizanje tužbe.....	26
2. Procesnopravna dejstva podizanja tužbe.....	26
3. Materijalnopravna dejstva podizanja tužbe	27
4. Fikcije o podizanju tužbe	29
VI Promjene tužbe.....	31
1. Pojam i vrste promjena tužbe	31
2. Promjene kojima se tužba ne preinačuje.....	31
3. Promjene kojima se tužba preinačuje.....	32
4. Objektivno preinačenje tužbe.....	32
5. Subjektivno preinačenje tužbe	34
VII Povlačenje tužbe	36
1.Povlačenje tužbe.....	36
2.Fikcije o povlačenju tužbe.....	38
VIII Odricanje od tužbenog zahtjeva.....	40
1.Odricanje od tužbenog zahtjeva	40
IX Modaliteti tužbenog zahtjeva.....	42
1.Pojam i vrste.....	42
2.Obična kumulacija.....	43
3.Eventualna kumulacija	44
4.Alternativna kumulacija	45
5.Supsidijarna kumulacija	46
Zaključak.....	47
Literatura:.....	49